

Lluís Capdevila

Cap-53 (1)

Original

à

Specits

18/10/11A

L'ART DE FUMAR EN PIPA

A PAU CASALS,
de ~~una~~ tan bona amestat
i tan alt mestratge.

Pròleg

Aquest és un llibre, un diminutiu de llibre, que jo ~~no~~ havia oblidat. Fou escrit, fa molts anys, en una Barcelona bella i llunyana que sols perviu en el món del record, encès de meravelloses lluminàries. L'edità el més popular dels editors barcelonins: Antoni López, que, a més, editava "La Campana de Gràcia" i "L'Esquella de la Torratxa", els setmanaris més populars-i més republicans-de Catalunya. "La Campana de Gràcia" i "L'Esquella de la Torratxa" eren setmanaris que no feien pudor de savi, que és la pudor més insolent i embafadora de totes quan la saviesa sols es pedanteria, lletra apresada sense saber llegir. A "La Campana de Gràcia" i a "L'Esquella de la Torratxa" hi havien col·laborat els més prestigiosos dibuixants i escriptors de Catalunya: Tomàs Padró, Eusebi Planes, Manuel Moliner, Josep Pellicer, Pellicer Montseny, Ramon Casas, Isidre Nonell, Xavier Gossé, Pere Inglada, Manuel Humbert, Feliu Elies "Apa", Lluís Bagaria, Pahissa, Modest Urgell, "Picarol", Xavier Nogués, Opisso, Jaume Passarell, Frederic Soler, Albert Llanas, Apelles Mestres, Enric de Fuentes, Angel Guimerà, Ignasi Iglesias, Santiago Russinyol, Ambrosi Carrion, Ramon Raventós, Gabriel Alomar, Marius Aguilar, Prudenci Bertrana, Puig i Ferrer.

A la llibreria del vell López, de tan bon recordar, hi hagueren tres pipes que hi feren molt bon paper: la de Santiago Russinyol, la de Ramon Raventós i la meva, que era la que, en passades èpoques d'una bohèmia destarotada i pintoresca, més vegades s'havia vist obligada a la vida decorativa o sigui la vida sense tabac.

Quan ja l'auto, la bona taula i les senyores de categoria-de més o menys categoria-havien arraconat el castig d'aquella bohèmia que quatre babaus volien creure que em feia tanta gràcia-i, val a dir-ho, no me'n feia gens, la pipa, el vell López, "L'Esquella" i aquella inoblidable llibreria d'aquella inoblidable Rambla del Mig, el passeig més bell de tots els que conec d'Europa, em donaren tema per al llibre que amb moltes preßes em demanava don Antoni López: El arte de fumar en pipa, que, tot just començat, l'editor ja l'anunciava com acabat. (Això sols ens passa als grans autors, Sí, senyor)

La versió original d'aquest llibre fou escrita en castellà. Els quatre babaus esmentats, aferrissats catalanistes, a causa de la meva gosadia, s'esfereïren, s'indignaren, posaren el crit al cel i, delirants de patriotisme, em titllaren, com qui no diu res, de traïdor a Catalunya. Aquells dies Barcelona, cap i casal, degué viure hores de gran inquietut, de terrible angoixa.

-Què passa?-es devia preguntar la gent de totes les classes socials.

-Que un noi que es diu Capdevila ha publicat un llibre en castellà!!!

Em sentia culpable, anorreat pel crim afros de lesa pàtria, feixuc com una creu que hauria de dur tota la vida. Catalunya, com l'espectre sangnant de Banquo, se'm apareixia maleïnt-me. Després, però, vaig pensar que homes tan catalans i tan dignes com Joan Maragall, Miquel dels Sants Oliver, Gabriel Alomar i "Gaziel" havien escrit en castellà i vaig poder tornar a menjar i dormir tranquil.

Com que la vida té bromes un xic fortes arribaria un dia que els aferrissats catalanistes d'ahir escriuri en una llengua que ells es pensarien que és la castellana i jo llegiria fent-m'hi un tip de riure. Sense que mai no em passés pel cap acusar-los, per no avergonyir-los-i perquè no valia la pena de perdre el temps de traïdors.

Aquell petit llibre, si bé no em donà prous diners, per adquirir un "Mercedes", em donà quelcom millor: l'amistat de Luis de Tapia, Ramon Gomez de la Serna i Jean Cassou.

Passaren anys, i pel meu mal cap ~~de traïdor a Catalunya~~ -que Déu me'l conservi-vaig haver d'anar a passar l'estiu a França: un estiu que començava el febrer de 1939 i encara dura.

Durant el llarg estiu em digueren que un senyor havia publicat un altre Arte de fumar en pipa. Naturalment, no vaig protestar. Tenia altres mals-de-cap i altres protestes més serioses a fer. L'esmentat senyor es llevava una mica massa tard-era mallorquí, de la inefable illa de la calma, cantada amb tanta gràcia per Santiago Russinyol-i vaig pensar que no constituïa delictes haver oblidat el meu títol. M'han robat tantes coses en aquesta vida que ja no em ve d'una. Altrament, és molt possible que el nou pipaïre ignorés el meu llibre.

Ara, després de tants anys, un altre editor, popular, e Angel Millà, de tanta popularitat com el vell Antoni López, vol reeditar el llibre. El vol, però, en català. I jo, per amor de

Catalunya i per amistat, que em sembla una de les poques coses serioses d'aquest món, he posat un vestit nou al llibre vell i l'he convertit en L'art de fumar en pipa.

La llibreria Millà, al carrer de Sant Pau, té tan prestigi, sobretot entre la gent de teatre, com la de López, freqüentada per personatges tan il·lustres com Galdós, ~~Marquès~~ Amadeu Vives, Maurici Vilumara, Santiago Russinyol, ~~inaquehmentraonndmanimlocatmdemlham~~ ~~naquanesesomromenandntículos~~ Antonia Mercé "La Argentina" i aquell extraordinari tocat de l'ala que es feia nomenar "Artículos Numerados", i la de Verdaguer, freqüentada per Josep Maria López-Picó, gran senyor de la poesia i de l'amistat.

La gent banal, la que parla amb paraula rovellada, rebregada i usada per tothom, diu que "els anys no passen en va". I s'erra de mig a mig. L'home un xic singular, el que no pensa i sent com tothom es sap creador-i vencedor-del temps. Creador del temps, ~~no~~ fill del seu pensar, del seu sentir i del seu obrar. Vencedor del temps per obra i gràcia meravellosa del recordar, que es retornar al temps perdut: recordar una ciutat, un jardí, un carrer, un dia determinat, una determinada nit, un amic fidel, una dona estimada.

Per mi, que tinc bona memòria, els anys passen en va. I des de la meua llar francesa, tan lluny i tan prop de Catalunya, veig el carrer de Sant Pau com quan el passava per anar a la Llibreria Millà. (Deixeu-me dir, car si m'ho prohibissiu també ho diria, que els carrers on hi han llibreries em semblen els més importants del món. En recordo, malgrat els anys, de París, de Praga, de Viena, de Ginebra, de Londres. I per record les veig com veig les de Verdaguer, López, Millà i la Catalònia a Barcelona. Com veig uns altres establiments: Can Beristain, al carrer de Fivaller, Can Comas, al Passeig de Gràcia, on venien pipes, tan bones amigues dels llibres).

La Llibreria ~~Millà~~ Millà vull suposar que, amb més o menys reformes, és com era quan jo la freqüentava. Molt alta de sostre, amb un balconet al fons, que no sé perquè em fa l'efecte que devia ser el del menjador-per a no perdre els llibres de vista ni a les hores de menjar-amb uns grans taulells plens de llibres, amb uns grans prestatges plens de llibres.

Llavors encara vivia Lluís Millà, fundador de la dinastia, alt i gros-per no desentonar de les proporcions de la botiga-ja bon xic madur, amb veu de baix d'òpera i cara de mal geni. El mal geni era la carota: rera la carota hi havia un home bò, comprensiu i entès. Lluís Millà, quan no venia llibres n'escribia: comedies, sainets i, per a justificar la cara de prunes agres, algun melodrama dels que a París feien plorar a Margot i a Barcelona a la senyora Tuies.

El fill, Angel, era i encara ho deu ser, ~~ah~~ tan alt i gros com el pare-en aquella botiga tan gran un dependent magre i petit hauria resultat irrisori-obert, intel·ligent, bon coneixedor dels llibres, bon amic dels amics.

A vegades hi anava sol. A vegades m'hi acompanyava Manuel Parés, que vivia al barri, era taverner, ofici molt del gust de dos amics meus: Michel de Montaigne, batlle de Burdeus, i Nicolás Guillén, poeta cubà de molta excel·lència-i amb una cultura literària molt estimable.

La Llibreria Millà s'especialitzà en publicacions teatrals i ~~amh~~ el seu arxiu es segurament el més ric de Catalunya. Avui, quan el teatre oficial ha caigut tan avall, son els aficionats, d'acció tan digna de lloança, els que encara el mantenen vivent. (Dic aficionats i no afeccionats car, al meu entendre, afició no és el mateix, ~~namam~~ ni molt menys, que afecció).

Després de la guerra, Angel Millà ha recomençat la publicació de "Catalunya Teatral". Tenint en compte l'estat precari del teatre català-precarietat que, llastimosament, s'ha anat accentuant-l'empresa era molt arriscada, gairebé heroica. Angel Millà se'n ha sabut sortir bé i amb les obres de teatre; comedies, biografies d'autors-com la que de Guimerà ha escrit J.M. Junyent-alterna les publicacions de diferent tipus.

Com aquest Art de fumar en pipa que, nascut a la Rambla del Mig en castellà, arriba en català al carrer de Sant Pau.

L.C.

Poitiers, desembre 1969

Elogi de la pipa

L'home, que és el més inexplicable i contradictori dels animals, lluita sempre, és a dir, sempre: quan està dotat d'un cert bon sentit, per a donar a la seva vida un ritme i un tò com més plaents millor.

No creieu en les grans inquietuts ~~inestabilitats~~ morals, en les grans turbulències espirituals dels herois de les novel·les, els drames i els poemes. Tot això són ganes de donar-se importància, ganes de fer-se els interessants. Jo sospito que en el fons d'aquests homes de paper, fills de l'home de carn i ossos, hi ha un afany més o menys conscient de pau, de repòs, de benestar, herència del seu creador que, com Déu, els creà a la seva imatge i semblança. Vint segles de civilització ens han ensenyat ~~que~~ la felicitat consisteix en limitar-se, o sigui: en no demanar perres a l'om. Recordem-nos de Pascal, sense ganes de fer el savi, cosa massa fàcil i a l'abast de qualsevol sapastre amb pretensions, i recordem-nos del consell que ens donà: l'home evitaria totes les calamitats i trencacolls que tan sovint cauen damunt d'ell si tingués prou seny per a no moure's de casa. (Consell prudent que ens estranya en un tan gran imprudent ~~com ahi~~ -val més així- com fou Pascal)

En els contes de fades la felicitat té ~~un~~ color de rosa, un encisador color de rosa de malla de ballarina d'òpera. En la vida té color gris: un gris ~~suau~~ opac, íntim, enemic de les grans fogueres que fan massa llum que crema massa aviat, i amic de les brases, que donen penombra i caliu. O norma i mesura, si us sembla que fa més bonic. Per a la majoria dels homes, influït ~~per~~ per les tòpiques fallàcies literàries, la felicitat és la dona, ésser que segons el comte de Keysserling, encarna la mentida, asserció bon xic gratuïta i arbitrària, adhuc comptant amb ~~la condició de la dona~~ la popular escena del Paradís Terrenal; ésser que hom utilitza fins als quaranta anys, que és quan elles diuen que en tenen trenta. N'hi ha que, passats els quaranta, es tornen brutes del cos i de l'ànima i es dediquen a la devoció i a la xafarderia.

Per a una altra mena d'homes la felicitat es l'alcohol. En el fons del got no hi retroben, però, la il·lusió de ~~la~~ l'amor: hi troben l'oblit de l'amor. Val més això que res.

Per a uns pocs homes que han passat ja els cinquanta i han fet de llur vida port d'asil a redós de totes les tempestes, la felicitat és la pipa. Fora millor dir: o gairebé la pipa. Car la felicitat, més que no pas un tot, és sempre un gairebé. I ens podem donar per ben contents de que sigui així.

Aquests dels quals vull parlar-vos són homes, per regla general, molt viscuts - o, si ho preferiu, que han viscut molt desenganyats i esceptics que han llençat al drapaire el llast de les il·lusions.

Com les senyores, la pipa és femenina. Com amb les senyores, cal tenir molts miraments amb les pipes. I així com les senyores-sí, home, sí: segons quines, però en tots els estaments i totes les latituds-més d'una vegada paguen els miraments amb un rebuf, la pipa, quan ja ens hi hem acostumat, quan la preferim a les altres, es crema malament, desobeint les regles, refusa obstinadament la higiene tan necessària a les pipes com a les persones, es pren confiances imperdonables i esdevé infumable. Sortosament, es fàcil desprendre's d'una pipa. (Desprendre's d'una senyora ja és més difícil)

La pipa és petita i bonica com una joguina. Corba, té perfils i suavitats de dona. Recta, es com la tija d'una flor que en lloc de pétals treu fum.

Els homes d'esperit errabund fumaren la pipa, que els hi donava caliu i companyia. L'home no està mai totalment sol si té una pipa a la boca o a la mà. Cal fer una excepció: Pío Baroja, sovint excel·lent novel·lista i home sempre esquerrà i atrabiliari.

La pipa és l'última enamorada dels homes que en tingueren moltes. Quan posen seny, de grat o per força, i es veuen sols i en el capvespre de la vida, no es maten com feren Werther i Larra-això ja no s'estila i adopten una actitud menys fulletinesca: es dediquen a viure dels records, dels fantasmes de la vida d'ahir. Es llavors, quan ja vells, solitaris, abandonats, llençats al recambró de les noses, fumen

amb més delectació la pipa. En el fum blavós de la pipa hi ha totes les dones es-
timades i perdudes. (I)

~~perquè els vells estimen la pipa més que~~ Heus aci perquè els vells estimen la pipa més ~~que~~ del que l'esti-
men els joves. Els joves hi fumen per a fer l'home, perquè es moda, perquè sí, sense sa-
ver perquè. Els vells, no. Els vells saben que aquella es l'única boca a la qual, sense
por d'un refús, poden apropar la seva, de llavis freds i ressecs.

18/6/7

(I) Això em resulta un xic massa carrincló, però cal pensar que aquest petit llibre
que estic traduint fou escrit fa molts anys i el Capdevila d'ahir estava carregat
de falornies. El d'avui ha de ser fidel al text i, bon noi, limitar-se a les funcions de
traductor.

Venjant-se'n amb un somriure de pietosa ironia.

Pau Casals, el més gran violoncelista del món-i això no és cap descobriment per a ningú-mai no ha volgut fer-se un tipus d'artista, el convencional i estereotipat tipus d'artista que altres han ~~imitat~~ adoptat per afany de singularitzar-se o per esperit d'imitació. Ni les patilles d'Andreu Segovia, de tan gran efecte en el retrat que del guitarrista feu Marian Andreu, ni la cabellera merovingia del violinista Francesc Costa (I). Tot això, a Pau Casals, home d'una tan extraordinària simplicitat, li hauria semblat excessiu.

Pau Casals és una calba ~~de~~ il·lustre i docta, unes ulleres rera les quals riu - o s'indigna- la mirada, un violoncel i una pipa. La pipa, generalment corbada, sempre sembla la mateixa a Sant Salvador, a Lausana, a Ginebra, a París. ~~Però, naturalment, no deu ser la mateixa~~ I a Barcelona, una matinada de juliol, després de l'assaig de la IX Sinfonia. I a Montauban, una nit que tothom parlava en català.

Al matí, de bon matí, Pau Casals eixia a passejar, sempre acompanyat de la pipa, per a donar el bon dia al dia que es llevava: a Sant Salvador, de claror daurada, a la vora del mar; a París, d'una claror d'aigua amb aiguardent; als jardins del Luxemburg o pels carrers solitaris de l'Illa de Sant Lluís, que són els més habitables del massa sorollós París; a Viena, defugint l'aldarull del Graben i del Ring, al Prater, als jardins de Schoenbrunn o als del Belvedere del príncep Eugeni; a Prada, per la carretera de Ria o pel camí de Sant Miquel de Cuxà, on una nit meravellosa, una nit inoblidable, els rossinyols cantaren perquè Pau Casals tocava, sanglot d'enyorança, la més bella de les "nadales": El cant dels ocells.

La pipa de Pau Casals, catalana perquè la fuma un dels catalans de més grandesa, s'ha passejat triomfalment arreu del món.

67
(I) Amb els cabells llargs no calia comptar-hi. Pau Casals, ja de jove, veié fugir-li els cabells.

La pipa de Santiago Russinyol) *Le uns.*

Era una pipa nocturna, una pipa de "penya" de Café; una pipa que Alfons Martissella, el simpàtic Alfonso de "La Punyalada", al Passeig de Gràcia, encara recorda.

Començava a entrar en funcions quan queia la tarda i les finia quan començaven a sorgir les primeres clarors de l'alba. El seu itinerari era sempre el mateix: abans de sopar, la llibreria d'Antoni López, editor de les obres ~~del~~ de l'autor de L'auca del senyor Esteve, i el Lion d'Or. Després de sopar, que no durava gaire-Santiago Russinyol no ~~era~~ era, com ho fou Ramon Casas, amant de la bona taula-l'escenari d'algun teatre: el Romea, l'Espanyol, el Novetats, quan a Barcelona encara hi havia ~~teatre~~ veritables català; després una nova estada al Lion d'Or i, per fi, recalar a "La Punyalada", on Russinyol pontificava amb molta gràcia i sense fer el pontífex.

A "La Punyalada", amb Russinyol, s'hi reunien Rafael Moragas, l'incommensurable Moraguetes, que coneixia a tothom, que era amic de tothom, que era mestre en la difícilíssima ciència ~~a~~ riure sense fel i tenia un anecdotari fantàstic; Francesc Pujols, que començà en bon poeta i acabà en inventor d'una nova religió molt complicada; Marius Aguilar, gran periodista, que sabé, cosa que no sap tothom, morir amb una gran dignitat; Antoni López, de tan en tan, que mai no retirava massa tard perquè al matí li calia anar a la botiga; el mestre Pahissa, de cabellera esburrifada i perfil retallat, bon músic i bona persona...

I l'autor d'aquest llibre que ara tu, llegidor, tens a les mans. (Perdona que et tutegi. Ho faig perquè veig que a Barcelona es moda i no goso, perquè sóc de mena tímid, anar contra les modes)

En venien molts altres, que no recordo.

La gran atracció era, però, Santiago Russinyol, de tan extraordinària simpatia. Santiago Russinyol parlava, bebia-Pernod, que disfressava amb un rajoli de granadina-i fumava. El pintor que hi havia en ell fou un eficaç col·laborador de l'escriptor, ajudant-lo a perfilar i colorir la prosa. I la conversa.

Quan acabava de contar una facecia reia amb els que l'havien escoltat. I la pipa, en la mà enrampada per l'artritisme, treia una columneta de fum-blau pal·lid, color dilecte dels modernistes-que es torçava com si el fum també rigués.

Quan el cel de l'alba començava a grisejar, la pipa s'apagava-un petit clot amb un pessic de cendra-i ella i Santiago Russinyol se'n anaven a dormir.

La pipa d'Albert Llanas

Bohemi? No, car aquest epítet, penjat sempre massa fàcilment i sense més ni més o sigui: ~~més~~ irresponsablement, fa pudor de literatura barata. Ergo, no pot aplicar-se a l'autor d'una de les més importants comèdies del teatre català: Don Gonçalo o l'orgull del gec, que no és -sols un imbecil gosaria dir-ho-literatura barata.

El gran autor de la gran comedia Don Gonçalo o l'orgull del gec no és un bohemí. Fet i fet la bohèmia sols fou una moda tan intrascendent i fugissera com la de les corbates o els pentinats que, nascuda a París-com veurem després-trobà adaptació els anys de 1840 al 70 a la Barcelona que ja en aquells temps sabia fer barrila i barricades i ser la ciutat més sensible i acollidora a les noves inquietuts artístiques i literàries. Recordem que a començaments del 900 Barcelona fora la primera en descobrir-nos Wagner, Nietzsche-traduit per Maragall-Ibsen, Hauptmann, el Greco, els impressionistes francesos, els romàntics alemanys; la de la revista "Joventut"; la d'Adrià Gual i el "Teatre Intim"...

~~Estimats~~ Amb un xic de lògica i probitat intel·lectual no tenim altre remei que reconèixer que els bohemis sols existeixen, avui ja ben arnats i pedaçats, en la novel·la de Murger i l'òpera de Puccini.

El gran autor de Don Gonçalo era, més que bohemí, pobre. Un pobre força insurrecte-hi tenia dret-que es venjava de la pobresa fument-se de tot el que la gent curta de gambals i de sentiments nobles respecta.

La gent curta de gambals, que és la que, com els porcs i els ases, no riu mai, es revenjava penjant a Albert Llanas la "llufa" de la bohèmia i dient dient d'ell que era un plaga. ~~del qual no hi ha cap mena de dubte~~

Un plaga que fumava en pipa.

No sé, malgrat la meua profunda cultura i la meua enciclopèdica erudició, si Dickens, Sterne-el de Tristram Shandy més que no pas el del Viatge Sentimental- i Marck Twain fumaven. Si efectivament fumaven debien fer-ho en pipa. Un humorista que s'estimi no pot fumar la banal cigarreta ni el puro insolent. L'humorista que sap perquè ho és, el que té noció de la seva responsabilitat d'humorista, ha de fumar en pipa. (Com feren Albert Llanas, Santiago Russinyol i Ramon Raventós, "Eraguito", a Barcelona, i Julio Camba a Madrid.)

La d'Albert Llanas era, com ell, pobre. Una pipa de pobre que no sap demanar caritat ni vol saber-ne. Si Sant Francesc, que cantava i ballava pels carrers a la major glòria de Déu, l'hagués conegut li hauria dit: Germana pipa.

L'humorisme d'Albert Llanas no tenia dispepsia ni gep ni purulència. Es a dir: No era cruel. L'humorisme ~~no tenia~~ ignorava l'agressivitat, ~~en pla~~ era plè de bonhomia. Fiblava, sí, senyor, però no enmetzinava. Posava a la picota els defectes: la hipocresia, la vanitat, la gasiveria, l'engany, els prejudicis de classe, la superstició i ho feia amb un somriure de llàstima més que amb una ganyota de teatral indignació, com dient: Sou així, malgrat que no us hi vòlqueu veure. Voler que us veieu, que és el que faig, tal com sou i no com hauríeu de ser, comprenc que és una il·lusió de tocat de l'ala. Però, què hi farem si no em puc estar de dir-vos que sou una colla de ximplers.

I Albert Llanas trencava a riure. I quan no reia perquè fumava i no podia, reia la pipa, per solidaritat. Car era una pipa privilegiada que sabia que la de l'humorista és una pipa que ha de riure sempre. Adhuc quan de bona gana ploraria.

La pipa de Ramon Raventós

Ramon Raventós, d'obra excel·lent que sols tingué un defecte: ser massa limitada, fou, com Russinyol, un humorista. Un humorista que, com Russinyol, fumava en pipa.

Això em fa pensar que la pipa, tan bona companya i tan inspiradora de bones idees, que són les que la gent bestia creu dolentes, l'haurien de fumar tots els humoristes de prestigi. Courteline segurament hi fumava. Larra hi hauria d'haver fumat. (Si hi hagués fumat no hauria acabat tan malament: suïcidant-se per una ~~senyora dolenta i tímida~~ senyora que es penedí d'enganyar el marit quan ja feia temps que l'enganyava, és a dir: un xic massa tard, com passa sempre.)

¿Hi haurà entre la pipa i aquesta tan gran i tan recomanable virtut de l'humorisme una misteriosa relació que fins ara ningú, que jo sàpiga, s'ha preocupat de posar en clar?

Per a esbrinar-ho em sembla que podria servir de punt de partida el fet que l'humorisme i la pipa es produeixen amb més freqüència i facilitat en terres de boira i pluja que en les de sol.

Si fos així, Eça de Queiroz, que visqué molts anys a Londres i a París, (I) Sterne, Dickens i Heine tenien l'obligació de fumar en pipa. (Swift, no. L'autor dels Gulliver i de les Instruccions per als servents tenia mal geni i, pel seu mal geni, fou un satíric més que un humorista.)

A Ramon Raventós la gent de conscient o inconscient mala ~~intenció~~ ^{intenció} Intenció el nomenava "Traguito"; perquè alternava la pipa amb la beguda. Això no es cap pecat-no ~~al·lucina de penes i dolors~~ existeix el pecat: sols existeix la bestiesa, que és pitjor-ni té res d'estrany. Fora de Pau Casals i Pompeu Fabra, tots els fumadors de pipa, qui més qui menys, ha begut. Per una raó que cau pel seu pès: perquè era necessari regar la boca, que és el test on floreix la pipa, flor de fum.

Ramon Raventós era esbrimatxat, anava sempre vestit de negre, duia corbata negra, un barret negre posat de qualsevol manera-el cappello a sonaglie de l'home que riu per a que riguin els altres-i tenia un rostre angulós, pal·lid, esblaimat, color de Pernod, que un temps fou la beguda literària per essència i potència. Com molts homes que no saben on van, cosa que tan li fa saber-la com ignorar-la, anava sempre depressa i amb un caminar sotraquejat pels nervis.

Ramon Raventós era un ésser molt singular-la gent hauria dit el que no podia dir de Russinyol: que era estrany-un xic absent i llunyà. No freqüentava cap penya. Li plaia més anar sol que mal acompanyat. Fumar, beure i callar.

Un dia li passà pel cap que m'havia de pintar les sabates de color d'or. Em deia, amb ~~rebuig~~ ^{rebuig} toçuderia d'infant rebec: -Te les has de deixar pintar. Si no te les deixes pintar ploraré i no està gens bé que un home com jo plori.

No em dol confessar-ho: jo era tan estrany com ell i em vaig deixar pintar les sabates. Feren tanta sensació que al cap de vuit dies les vaig llençar-per a conrear la fantasia es necessitava més tremp del que jo tenia-i en vaig comprar unes altres, menys espectaculars. Ramon Raventós digué que em creia gome d'idees més fermes i en tingué un gran disgust.

La pipa de Ramon Raventós era un xic rebel i agressiva. Com degué ser-ho, si fumava en pipa, la del centaure que, segurament per a poder comprar tabac, es feu picador.

(I) Fent-hi de consol de Portugal. Tal vegada per humorisme.

La pipa de Pompeu Fabra) *ca. un.*

Pompeu Fabra, que sols fou revolucionari en gramàtica, -revolucionari per noble anhel de posar orde, morí, tan senyorivolment ~~en~~ català, en una vila francesa de parla catalana,

Pompeu Fabra era, físicament, més aviat baix que alt^{mes} ~~mes~~ aviat prim-havia fet molt excursionisme-que gras.

El perfil agut, el rostre colrat, a Pompeu Fabra l'havia vist sempre igual a Barcelona, a Tolosa del Llenguadoc, a Prada. És a dir: no l'havia vist envellir. Aquest cas, que trenca les lleis de la biologia, es ~~produïx tanmateix~~ produeix tan sols en homes d'una vida moral, d'una vida intel·lectual molt intenses.

Era savi i no en feia; al contrari dels que no en són i el fan, i mai no somriuen, pobra gent, perquè creuen que somriure no fa savi. Pompeu Fabra era un savi que no es refusava el gran goig de somriure. Pulcre en el vestir, en el sentir i en el pensar, era senzill, i per la senzillesa era senyor, autèntic senyor; quan feia una hora de tennis, quan parlava amb un amic, quan ordenava la llengua catalana. Senyor de l'amistat i la intel·ligència. Senyor a la ciutat i a la muntanya, al carrer i a l'aula universitària, en un saló i al cafè plaguejant amb els amics, a Barcelona i a l'exili. Senyor amb un gran home com el ~~doctor~~ rector Sarrailh i amb un pobre home com jo.

not | Hom ~~de~~ deixar de fer el senyor, però el que veritablement n'és, ni vestit de parracs pot deixar de ser-ne.

Pompeu Fabra, home de les grans fidelitats i les grans obres, fou sempre fidel a la pipa, gran companya dels homes com cal. Al tramvia, quan anava i venia de Badalona, a peu quan anava i venia pels carrers de Montpeller, pels carrers de Tolosa del Llenguadoc, per la carretera que va de Prada a Ria, sol o amb amics, -generalment amb amics, car fou home molt sociable-mai no deixava la pipa.

Era, ja no cal dir-ho, una pipa tan docta com el seu amo-hom diria que les coses senten la influència de la persona-però, com el seu amo, no tenia fums de saviesa. Fums que podrien disculpar-se en una pipa però que no tenen perdó en el pobre pallasso que va pel món disfressat de savi.

La pipa de Prudenci Bertrana

Ni molt alt ni molt baix, menys vell del que semblava, amb el rostre esquerdat pel vent i colrat pel sol, el front tan ~~a~~ obert que se'n pujava amunt, amunt, despullant de cabells-grisos-el cap, talment com la tardor despulla de fulles els arbres, els ulls-negres-sempre a l'aguait rera els vidres de les ulleres, gran caminador-en llibre de ~~En~~ Proses bàrbares escrigué Els camins que no menen enlloc-caçador aferrissat, fumador de pipa, Prudenci Bertrana fou un català il·lustre, un gironí il·lustre i un il·lustre escriptor.

Escrigué, entre altres, dues novel·les: Naufregs i Josafat, que són de les quatre o cinc millors de la novel·listica catalana. Cosa que, malauradament, avui no sap tothom com caldria saber-ho. Si Prudenci Bertrana hagués escrit en francès les seves grans novel·les Naufregs i Josafat, avui fora conegut i estimat arreu del món.

A ciutat, Bertrana sempre em semblava un home de bosc. I no ho dic en sentit pejoratiu. Ben al contrari, car, de fa ja molt temps, prefereixo la companyia del bosc a la dels homes. Viure prop d'un bosc, lluny de poblat, en una casa plena de llibres, amb un gos, una llar de foc, una pipa-es a dir: amb moltes pipes-i un Winchester per a fer fugir la gent inoportuna, em sembla una cosa ben recomanable.

El Prudenci Bertrana caçador degué passar moltes i molt bones hores al bosc. I després, en retornar a la ciutat-Girona o Barcelona-Prudenci Bertrana degué sentir sovint la recança d'haver de convertir-se novament en home sociable.

El paper d'home sociable es molt agradós si troba bona companyia de gent que no sigui vulgar, que no sigui mequina, que no sigui intolerant, però és difícil i carregós quan ha de tenir tracte amb gent que no l'interessa, o cal anar al Cafè o a l'oficina-dos llocs igualment antipàtics en els quals en lloc de llebres i perdius hi ha oficinistes- o ~~retar, com passava aquests dies~~ anar a cridar al camp de futbol...

I com que a ciutat no es cosa de passejar-se amb un ~~en~~ Winchester-això fora molt mal vist de la gent com cal-Prudenci Bertrana s'hi passejava, enyorant la dolça solitud del bosc, amb la pipa.

Que també era, sortosament, una pipa de bosc. I de gran escriptor que sabia dir-nos l'encanteri misteriós del bosc.

La famosa pipa d'un Paris famós que ja no existeix

c.c. curs

I

Durant les dues primeres dècades del catastròfic i bèl·lic 900 que ens ha tocat viure, per a certa mena de gent d'esperit estret i eixerreit els mots artista i bohemi eren sinònims. L'artista, pintor, escriptor, escultor, amb el music hom feia, no sé perquè, una excepció, havia de ser obligatòriament bohemí i fumar en pipa. En l'artista fumar en pipa era considerat tan obligatori com el servei militar. Al que sense ser artista fumava en pipa hom el tenia per una persona poc seriosa o per un "esquirol" a sou de la burgesia filisteia.

La pipa bohèmia fora lògic que hagués nascut a la província hongaresa que un temps formà part de la corona imperial d'Austria-Hongria, llençada en orris per la guerra del 14-18, primera de la sèrie que no ha finit encara.

Però com que, en aquest món destarotat des de que hi aparegueren els primers pobladors no hi ha lògica que hi valgui, la pipa bohèmia nasqué a París en un hotel pobríssim de la rue des Canettes, el "Merciol". Data? 1841. (En una Notice géographique, historique, politique et littéraire sur la Bohème, d'autor anònim, figura aquesta eloquentíssima explicació: "La Bohème dont il s'agit est incluse dans le département de la Seine; elle est bornée au Nord par le froid, à l'Ouest par la faim, au Midi par l'amour, à l'Est par l'espérance."

Un dels bohemis de l'humil falansteri de la rue ~~des~~ des Canettes (I), Charles Bataille, avui totalment oblidat, cantava amb veu tremolosa de fred i enrogallada de tristor:

Joyeux enfants de la Bohème,
rions du sort et de ses coups!
La société, qui tant nous aime,
nous garde, pour l'heure suprême,
quand même,
à tous

un.

un lit à l'hôpital des fous.

Un altre dels puntals del grup, el més popular, Henry Murger, que a causa de la prematura caiguda del cabells s'havia batejat a si mateix "Miosotis Calba", escriu, acollit a l'Hospital de Sant Lluís, el 10 de Novembre de 1842: "Notre existence-la dels bohemis-est comme une ballade a plusieurs couplets: tantôt on va bien, tantôt on va mal, puis mieux, puis pire, etc, mais le refrain est toujours le même: ~~Misère~~ Misère! misère! misère!"

La bohèmia, país situat geogràficament al departament del Sena i que al Nord té el fred, a l'Oest la fam, al Migdia l'amor i a l'Est l'esperança, no té pare conegut en realitat és filla de molts pares, malgrat que alguns, mal informats, n'atribueixin la paternitat a l'autor de Mimi. La bohèmia és filla d'un grup d'il·luminats, de tocats de l'ala, molt simpàtics i d'un pintoresc molt pujat de tò, que sageren riure's de la misèria constituint-se en la societat d'"Els Bebedors d'Aigua". Els bebedors d'aigua són Nadar, Pierre Dupont, Champfleury-l'única originalitat del qual fou haver-se'n anat al llit amb Madame Hanska, la vídua de Balzac-Vastine, Chintreuil, Trabar, Guilbert, Villain, Murger, Cabot, els germans Desbrosses, Karol, Bouvin, Schane, Barbara. El local social és a l'Hotel Merciol, de la rue des Canettes, num. 5. Amb els "bebedors d'aigua" conviuen, a intermitències, el pintor Courbet i els poetes Théodor de Banville i Charles Baudelaire, que a en aquell temps signava Carolus Baudelaire o Baudelaire-Degrat,

Es a l'Hotel Merciol on neix la pipa bohèmia i al seu caliu Henry Murger crea les famoses Escenes de la vida bohèmia, novel·la autobiogràfica començada l'any 1845, acabada el 1849, publicada en fulletó al periòdic "Le Corsaire" i, escenificada per Théo-

(I) N'hi hagué un altre de més nomenada: el de la rue Dozèhne, freqüentat per Théophile Gautier, Arsène Houssaye i Gerard de Nerval.

dore Barrière, estrenada amb poc èxit el 22 de Novembre de 1849 al Teatre de les Varietés.

Murger no és, com podria imaginar-se'l la majoria, ni com es pinta Rodolf, un jove de melena i xalina insurrectes. ~~Murger~~ No; Murger és un home jove encara, però que ja sembla vell, d'aspecte cançat i trist, calb, amb barba i bigoti.

Les Escenes de la vida bohèmia, que a la gent entenimentada els semblen fantàstiques, són, no obstant, d'una realitat absoluta i total. Els homes i dones de paper que figuren en la novel·la foren homes i dones de carn i ossos que visqueren com conta la novel·la. La realitat és, sovint, més fantàstica del que sembla.

Rodolf és la transposició del propi Murger;

~~Amb la bohèmia, Paris adoptà la pipa. Durant un llarg temps Paris fou la Santa Seu, joiosa i estrofolaria i desllorigada de la bohèmia. L'encens d'aquella Santa Seu era el fum de les pipes, d'unes humiliatives pipes de guix, de terra o de cirerer que no costaven més enllà de deu, vint o trenta centims. Malgrat el preu, les "pipes d'artista" eren les més insolents i subversives de totes.~~

Museta figura en el registre civil de Lyon amb el nom i cognom de Marie Roux; Schau-nard es deia Alexandre Schanne; Mimi, Marie Vimal.

No sé si avui la novel·la de Murger segueix llegint-se; no sé si resisteix la prova de la lectura. Per por, no gosó intentar-ho. Després de Stendhal, Dostoiewski, James Joyce, Proust, Musil, deu ser difícil enfrontar-se amb el sentimentalisme ingenu i candorós de Murger. Avui llegim coses més profundes i complicades. Cal acceptar, però, que els que eren joves quan també ho era el segle XX llegiren amb entendiment les Escenes de la vida bohèmia.

Murger fou el primer en fer de la tuberculosi, malaltia repugnant com totes les altres, una malaltia literària. Vindrà després l'antipàtic, l'assenyat, el burgès Dumas fill, que aplaudirà la salvatge repressió de Thiers i escriurà la no menys famosa Dama de les camèlies, novel·la també autobiogràfica, la protagonista, Alphonsine Duplessis, figurarà en el món diguem-ne galant del Segon Imperi, però la ploranera i cursi suripanta, malgrat morir cantant i vestida de blanc, serà molt inferior a la pobreta Mimi.

Amb les Escenes de la vida bohèmia Gavarni il·lustrà una de les edicions Barrière, com ja hem dit, escrigué una comèdia mediocre. Molts anys després Giuseppe Giacosa, l'italià de Come le foglie, escriu un libreto d'òpera molt superior a la comèdia, per al qual Puccini composa una partitura un xic ensucrada però no dolenta. I el públic de senyores i senyors més o menys grassos, més o menys formals, més o menys senyors, perdona els bohemis al teatre, s'entén i els aplaudeix.

Es la primera victòria de la pipa bohèmia.

(1) Tots aquells bohemis de carn i ossos i crit i rialla diguem, de passada que la pipa anglesa, de gran prestigi, no vol crits, rialles ni gatzara-adoptaren, amb les corresponents variants, idèntic uniforme: el de "rapin", que popularitzà Toulouse-Lautrec en l'esplendit cartell-retrat d'Aristides Bruant. L'uniforme consistia en un barret negre d'a-les molt amples, una bufanda com una casa i una xalina. Les armilles no eren tan subversives i provocadores com la de Théophile Gautier la nit de l'estrena d'Hernani ni tenien tanta importància. Els veritablement importants eren el barret i la xalina. I la pipa, indispensable. I els cabells llargs, que ara tornen a estar a l'orde del dia. Sense els cabells llargs no hi havia bohemí possible. Jo sols n'he conegut un que tenia el cap com una bola de billar: Emilio Carrere, que mai no es llevava el barret i al qual una tiple de sarçuela que dormia amb ell nomenava, adhuc en els moments de més intimitat, don Emilio.

(I) L'original d'un altre cartell de genial Toulouse-Lautrec-el de Jane Avril-el podeu veure, si us plauen el mar i la bona cuina, a l'Hotel que té a Cotlliure Monsieur Pou, que crec que el dels Templers.

Del neo classicisme imposat per la Revolució i per Louis David, que en fou el cap de cerimonial, nasqué, per reacció, el Romanticisme descabellat i revolucionari. Del Romanticisme nasqué la bohemia generosa i avalotada que a l'immoral "Enriquiu-vos" de Guizot oposava la rialla de l'insurgència.

L'alegra Mimí Pinson de Musset fou després la Mimí trista i malalta de Murger. La bohemia tingué el seu llibre sagrat en una novel·la que avui ja no fa bonic llegir i que feu més estralls que Les desventures del jove Werther, de Goethe; les Escenes de la vida bohemia, que amb música de Puccini tan han fet plorar a les senyores burgeses i a les que no son senyores ni burgeses.

Els herois de la novel·la de Murger fumaven en pipa. Llurs adeptes de carn i òssos es veieren obligats, a més de cercar les Mimís i les Musetes de reglament, a fumar també en pipa. Quan tenien tabac, que, no ho hem d'oblidar, no sempre en tenien.

Aquesta es la historia de la pipa bohemia, nascuda a Paris, que els bohemis, després, quan posaren anys ~~x~~ i seny, s'endugueren a Budapest, a Viena, a Ginebra, a Anvers, a Montevideo, a Buenos Aires, a Lima, a Madrid, a Barcelona. I tal vegada, ja casats com Deu mana, oficinistes o botiguers, amb artritis, diabetis o qualsevol altra porqueria per l'estil, renyarien els fills, posant cara feroç:

-Disciplina, nois, disciplina!

I després, quan ningú no els veuria, sospirarien, regalimant enyorament:

-Ah, Paris! Paris!

Avui la pipa ja no es privilegi dels artistes ni distintiu d'insurgència i hom pot fumar-la al gran hall del "Scribe" o a la barra de "Fouquet's". No obstant, l'autor d'aquest transcendental assaig us aconsella que, quan ja ha arribat la primavera, que es la bohemia de l'any, o quan preludia la tardor, la fumeu asseguts al Luxembourg o al Parc Monceau. O bé passejant pels carrers silenciosos, provincians de l'illa de Sant Lluís, alguns dels quals s'obren als molls del Sena, que es, ja no cal dir-ho, el riu més literari del món. (Sí, ho heu endevinat: el més musical es el Danubi, que en passar per Viena s'estreny en un canal lleig i raquític.)

Per a fumar, a l'hivern, la pipa en un Café, us recomano el de "La Regence", a la plaça del Palais Royal, que frequentà un senyor nomenat Robespierre, revolucionari i jugador d'escacs.

IV

La pipa es sempre diferent, encara que sigui la mateixa, en cada ciutat on hem viscut dies del nostre anar i venir del mon. al la pena d'aconsellar que per a les ciutats o viles o simples llogarrets de l'anar i venir pel mon els millors temps son la primavera o la tardor. L'hivern es per a passar-lo a casa, que es, ben pensat, el millor que podem fer, en companyia, si es possible, de bons llibres i bons vins. I, es clar, en companyia de la pipa casolana, sedentaria i més o menys burgesa.

L'estiu es temporada frívola de turistes, ball i coctel al Casino, noies amb la menor quantitat de roba possible a la platja: el deux-pièces obligatori, que consisteixen en una mena de cinturó més avall de la cintura i estret com una corbata i damunt dels pits una mena d'ulleres de drap que els francesos nomenen soutien-gorge i una amiga meva andalusa nomenava sujeta-demonios. Es una toilette molt higiènica i, si la noia es jove i bonica, de molt bon contemplar. Tot plegat caricatura de la dolce vita no viscuda i sols vista, enlluernadora, al cinema. Caricatura que diu vale a cada moment i tan si ve a tomb com no i ho diu quan ja no hi rès que valgui.

Tot això no s'adiu amb la pipa, estri molt seriós i enemic de la garrula promissitudat dels casinos, el semi nu de les platges, els coctels i els balls estiuenes. L'estiu es per a la frívola cigarreta. Sobretot quan la cigarreta l'anuncia a la Tele una noia amb rasposa veu de gat i molts saltirons i magarrufes. L'estiu, que abans tenia la gracia ingènua, assainetada i democràtica dels balls de carrer, la cindria, el ball de rams, la cobla, ara s'ha avergonyit del seu passat i ha volgut fer el senyor. I el senyoriu de l'estiu d'ara sols es cursileria, senyoriu ye-ye que es la negació del senyoriu autentic i l'afirmació contundent i brutal de la grolleria i la poca solta.

L'estiu va en mànegues de camisa, baladreja, sua, beu coca kola amb whisky-abans també hi anava, també suava, també baladreja, pero sense donar-hi tanta importancia ni prendre's-ho tan a la valenta-fuma tabac rós, perquè fa més fi, a la mare li diu mamy i al pare papuchi, ~~de~~ perquè fa més fi, d'una sala moblada amb pretensions en diu un living, perquè fa més fi, i a certs barris els qualifica de residencials, perquè fa més fi, sense pensar que tot barri on hi resideixi la gent, rica o pobra, obrera o burgesa, es, en bona filologia i per elemental sentit comú, residencial.

Tot això que, ignoro per quins motius, a l'estiu arriba al paroxisme de la cursileria i la bajanada, no es seriós. I la pipa, dit sigui gairebé solemniament, es una cosa molt seriosa, una de les poques coses serioses d'aquest mon.

No: la pipa no es per a l'estiu.

~~La pipa no es per a l'estiu. La pipa no es per a l'hivern. La pipa no es per a la primavera. La pipa no es per a la tardor. La pipa no es per a la primavera. La pipa no es per a la tardor. La pipa no es per a la primavera. La pipa no es per a la tardor.~~

Quan la primavera encara té fred o la tardor comença a tenir-ne es bò anar-se'n a Paris, a Viena, a Londres, a Milà, a Génova, a Bonn, a Praga, a Rotterdam. O a Concarneau, o a un mas de l'alta Provença o a una masia del Montseny.

La pipa vol una mica de fred: a més del de l'hivern, els darrers de la primavera o els primers de la tardor, en una cambra ciutadana, si es possible en un barri un xic excentric, ni massa pobra ni massa rica pero més aviat rica car la pobresa, per lletja, es immoral, o en una pagesia de muntanya amb bona llar de foc, bona taula, bon celler, unes quantes pipes, car no es practic fumar molts dies seguits en la mateixa, -les pipes, com les senyores, s'han de deixar reposar-i una bona provisió de tabac. I, ja no cal dir-ho, uns quants llibre-filosofs i poetes-per a fer bona companyia a les pipes.

El regim rural-per al ciutadà, s'enten, es el següent:

Despres de dinar, una petita passejada per a invertir la dita castellana de "la comida, reposada y la cena paseada". El bosc, el senderol solitari i un xic esquerp, el cel ~~par~~, planura blava on s'empaiten uns nuvols barròcs que semblen imitats dels del Tiépolo, etc. Retornar a mitja tarda, amb un bon fred sec, tónico; beure un vas de cafè de tupí ben regat de rom i arreparar-se a la vora del foc per a que el fred fugi als camins de la nit, qua ja comença a caure. Despres de sopar, més cafè, més rom i, quan la gent de la casa es a dormir, a propiar una taula i una cadira a la llar ben encesa i amb prou llenya per que no s'apagui i posar damunt la taula l'ampolla del rom, un flascó de tinta, un llibre, un feix de quartilles, les pipes, el tabac. A la vora del foc, ~~amb~~ la cendra, el tupí del

café, el gat i el gos de la masia. A fora, la lluna i els estels, blancs de fred, o el vent, la pluja o la neu que truquen als vidres de la finestra. La pluja, el vent i la neu fan més plaent el foc de la llar, que es més foc de llar perquè venteja, plou o neva.

Lavors arriba l'hora més adient ^{per a} una bona pipa, tan si es tracta d'una "Dunhill" considerada pels entesos com el "Rolls" de les pipes, com si es tracta d'una senzilla pipa de cirerer, que tampoc, si no tenim prejudicis de nou ric, es menyspreable.

A la casa hi ha un gran silenci, que es densifica i s'accentua amb el lleu repicar de la pluja als vidres de la finestra, el regolfar del vent al canó de la xemeneia, l'espetegar d'un tronc que es corona de flames, el rosegar ~~d'un corc~~ del corc en un moble vell. O bé, a fora i foradant l'aire nocturn, l'agut clarí d'un gall, d'un d'aquests galls que en terres de la Manxa anomenen relojeros.

Escriure - L'art de fumar en pipa, un assaig sobre La simpatia considerada com una de les belles arts, una ~~historia~~ Historia (gairebé) Natural, unes divagacions sobre la lluna de paper... - i fumar una pipa rera l'altra.

De tan en tan el gos i el gat obren els ulls per a mirar com escribiu: el gos amb mirada cordial, lleial, amiga; el gat, amb els ulls de color d'oli mig aclucats, eixint per un instat del seu ensopiment massa tranquil·litzador. (Rera l'ensopiment, totes les menaces i totes les follies: com en una dona. Com en una dona de les d'abans. Les d'avui, ja no cal dir-ho perquè ho sap tothom, son unes santes)

I anar-se'n a dormir quan ja a la finestra apareix la primera claror diurna i arriben els amos de la casa: Pere, Angelina, Lluís, Enric, i us donen un amable "Bon dia", que, contra tots els ordes establerts, es bona nit.

II

L'estada a la masia la tinc per molt beneficiosa, plaent i recomanable: la del Montseny, ~~cantat~~ cantat per Guerau de Llist; la del Pireneu, cantat per Maragall i la de les Guillerries, on Cervantes, gran senyor dels camins, hi dialogà amb Roc Guinart, que, amb Joan Sala i Serrallonga, era un bandoler més inofensiu que certa mena de ministres, tecnòcrates i capitants d'indústria dels que avui, pel seu mal cap i la seva badoqueria, Europa ha de sofrir. Quins grans homes Roc Guinart i Joan Sala i Serrallonga! Segur que també fumaven en pipa. I segur que els ministres, tecnòcrates i capitants d'indústria al-ludits no hi fumen. Aquest tema, però, valdrà més que el deixem correr.

El que ens interessa son les pipes i la geografia, o sigui els llocs-ciutats, viles, llogarets-on l'home encara pot dedicar-se a l'esport de fumar la pipa, molt més tranquil·litzador que el de la guerra i la finança.

Comencem per una de les ciutats més belles i amigues que conec: Viena.

Heu sopat d'hora, a Paris, en un restaurant més o menys alsacià dels environs de l'estació de l'Est. Un bon sopar, un sopar copiós, car es probable que, enyorant el llit de casa, no podreu dormir. Si sou rics i en saveu ser, cosa que no sap molta gent de diners, sobretot si els diners han estat fets massa depressa, irriueu el sopar amb un vell Chambertin i ~~abans~~ abans del café feu-vos servir una copa de kirch ben gelat, que es com els que saben menjar i beure com Deu mana recomanen que es begui.

Després del sopar una pipa, que ja serà la pipa del viatge. I a les vuit del vespre, quan al cel boirinos de la ciutat de Gavroche i Santa Genoveva encara hi ha una última resplandor de dia, pugeu al tren, que es, com qui no diu res, l'Orient-Express. L'Orient-Express es un tren que tingué gran prestigi abans de la guerra; un tren d'opereta de quan hi havia operetes i les ~~cantants~~ cantaven dues senyores de tanta categoria, però no tan velles, com el Chambertin que, darrer consol, bebia Napoleó a Santa Helena: Ines Lidelba i Yanka Czaplinska; un tren per a viatges de noces quan els nuvis eren rics o bé per a les parelles que, intoxicades de literatura barata, fugien per a "viure llur vida". Santa innocència d'uns pobres minyons-pobres però amb diners-que no tenien, com molts d'avui, la coqueteria de la brutícia.

Els departaments de l'Orient-Express son decorats en blanc, or i vermell i molt confortables. Sobretot si teniu la sort de viatjar sol al departament o si els companys de viatge son persones correctes que tenen el bon gust gust de no parlar de política, motors d'auto i viatges a la lluna.

A les dotze de la nit el tren s'atura a Strasburg, darrera ciutat francesa-on

/ Tenen

avui ~~encara~~ encara no ha arribat- o un llibre, que deu ser una novel·la policiaca.

Més enllà, si la pluja minva un xic, veureu un home. Això us tranquil·litza car sense aquest ~~home~~ home la plana us hauria semblat deserta, inhabitada. L'home anirà en mànecues d'armilla i durà barret fort. A vosaltres, catalans en visita a Alemanya, el barret fort us semblarà un anacronisme, gairebé una irreverència. Un pagès amb barret fort, talment com un ateneïsta del carrer de la Canuda?. Si els pagesos van amb barret fort és evident que el món està perdut. Altrament, no us indigneu massa i penseu que no tots els pagesos del món ~~podrien dur barretina~~ poden dur barretina. Els catalans ja tan sols en duen al teatre.

Ja avançat el matí, el tren ~~me~~ s'atura a Munich, ciutat famosa on el glorios 1938 dos benemerits sapastres, Chamberlain i Daladier, que no eren dignes de fumar en pipa, es jogaren la pau a la morra i la perderen. Sortosament, Munich, l'Atenes germànica, és famosa per altres coses molt més serioses: la Pinacoteca, les arts gràfiques, la cervesa i les pipes. Malgrat la catastròfica ensarronada de Chamberlain i Daladier, Munich és una ciutat que em sembla molt simpàtica-cal ser agraït-perquè hi viuen els traductors d'un llibre meu.

Arriveu a una altra frontera: la d'Austria, que fou en temps pretèrits gran i poderosa i avui, com en la cançó catalana, és "petita i bonica" i viu tranquil·la i senyora. Rebeu la visita de la policia i la duana austriaca, d'una polidesa exemplar. Ja no plou i el cel va tacant-se de blau. Quan al vagó restaurant heu començat a dinar, surt el sol. Segurament perquè heu arribat a Salzburg: el Salzburg de Mozart, que se'n anà dançant a la mort, i de Stefan ~~Ewing~~ Zweig, que es suicidà al Brasil perquè no podia viure en un món tan envilit i bestialitzat com el nostre.

I passeu Grasz, on puja al tren, avantguarda primavera i en plena tardor, una noia austriaca bella i el·legant que tal vegada envia el Sindicat ~~de~~ d'Iniciativa per a que els forasters puguin entrar a Viena amb bon peu. O sigui: en bona companyia. I passeu per Linz, on tingué la farmacia un germà de Beethoven, Joan Nicolau, gasiu, beneït i marit dissortat.

I a les tres de la tarda arriveu a Viena amb sol i cel blau. Viena és, pel meu gust, la ciutat més bella i senyorívola d'Europa. I la més amable, car del senyoriu en sap fer somriure, cosa que no saben fer totes les ciutats. L'entusiasme que un il·lustre col·lega, Stendhal, sentia envers Milà jo el sento envers Viena.

Sense comptar el famós Prater, que en el segle XVIII els vienesos nomenaven Prado, com a Madrid, a Viena hi ha molts jardins: l'Hofburg dels emperadors; el del Belvedere del príncep Eugeni; els del palau Stahremberg; els del palau Kinski; els del palau ~~de~~ de Schoenbrun; el jardinet de la casa de Schubert; tants i tants altres.

A Viena no hi ha tavernes i és totalment impossible beure un vas de vi en hores que no siguin les de menjar. Hi ha en canvi-als ravals, als environs i al Kallenberg, una muntanya amb un bosc que sembla un jardí-molts Eurigger (1), on els vienesos hi van a berenar i a beure el vi, ~~en~~ -blanc-de l'any. I hi ha una gran profusió d'Expressos on, ~~amb~~ el cafè, que és tan excel·lent com a Itàlia, que ja es dir, va sempre acompanyat d'una gran safata de dolços, car Viena és lleminera. (2) Una altra de les singularitats de la capital austriaca és que els licors es venen a les farmacies o apoteques, tal vegada perquè, amb un sentit molt agut de l'humor, els vienesos consideren que els alcohols són menys nocius que els productes de la farmacopea.

Els vienesos ja no ballen tan com en temps dels Strauss: treballen. I els dies de

(1) Eurigger: petit restaurant rustec, amb el consegüent jardí i el consegüent tercet musical.

(2) En aquests Expressos hi podeu prendre un schlagoven, que és una taça de cafè amb una barretineta de nata, o sigui: un cafè amb llet traduït al vienès.

(1) Eurigger: petit restaurant rustec, amb el consegüent jardí i el consegüent tercet musical.

lleure se'n van a colles a dinar al Kallenberg, que es, com si diguessim, una mena del que foren a Barcelona Les Planes, pero amb més distinció que Les Planes. A dinar, a ~~canta~~ cantar, a tocar l'acordeó i a fumar en pipa: unes pipes d'ampla taça de porcel·lana, llarg canó de cirerer i una petita borla de pel d'issard.

En arribar a Viena no us aconsellaria que us estatgessiu als grans hotels del Ring-passeig que es com una mena d'anella entorn de la ciutat-perquè son cars i els frequenten diplomats, ambaixadors, banquers i altra gent igualment perillosa. Ni als del barri del Graben-que es per als vienesos el que la plaça de Catalunya era per als barcelonins-perquè hi ha massa moviment i, per tan, massa brogit. I perquè hi ha un monument dedicat a no sé quina pesta que en temps llunyans delmà la ciutat; un monument tan lleig-única lletgesa de la bella ciutat-que els vienesos opinen que, mal per mal, valia més la pesta.

No, si sou enemics de l'aldarull-malgrat que a Viena, tan polida i senyora, l'aldarull hi es sempre en un discretíssim tò menor-i amics de la quietut i el silenci, no us allotgeu ni al Ring ni al Graben. Aneu-vos-en a Heiligenstadt, on Beethoven composà la VI Simfonia, que abans era municipi i avui es un raval de la ciutat. Hi trobareu una fondeta humil pero confortable i un parc meravellós. A la fondeta i al parc hi podreu fumar unes pipes suculents.

O podeu venir, quan jo hi sigui, a la casa de l'Atanasius Gruntgasse que m'acull cada any. La casa té un jardí, es clar, on hi canten les merles i els esquirols hi juguen. I una cambra amb llibres i pipes. Les nits de primavera i de tardor-la pipa, com els lladres i els enamorats, prefereix la nit-podreu fumar amb mi. I amb mi recordar a Viena les nits de Barcelona.

III

A Budapest, nomenada la ciutat dels ponts-dels ponts, com qui no diu res, sobre el Danubi-fa de molt bon estar-hi. Els hongaresos, un xic més exuberants que ~~els~~ vienesos, son gent acollidora i hospitalaria. Abans també debien ballar el vals, com ~~hien~~ llurs veïns, pero ballaven, sobretot, la czarda, que es una dansa més sorollosa, més violent-i segurament més difícil-que el vals. (Dic abans perquè suposo que amb tantes revolucions com han sofert, els pobres hongaresos, malgrat ser gent de molta empena, deuen haver perdut les ganes de ballar)

A Budapest el sol sembla més fort, més acabat de pintar ~~que~~ el de Viena. El pintor deu haver estat un Van Gogh del país. A Budapest el sol, com la gent, riu. El sol deu seguir rient car per ara, que jo sàpiga, no hi ha anat cap astronauta a fer-li la punyeta, la gent, pero, potser ja no riu tan. Val a dir que el riure, com tantes altres bones coses, es va perdent arreu del mon. Tan sols riu Nordamèrica, obrint una boca com un cabas i ensenyant les dents d'or.

Val a dir que Budapest es una ciutat dividida en dues: Buda, encimbellada en una coma tota verdor de jardins, i, als peus de Buda, Pest. A Buda hi ha el palau reial de quan Hongria formava part de la corona austro hongaresa, que viu una vida quieta i assenyada, herencia de quan el palau tenia rei. Veureu: l'ofici de rei vol tranquil·litat i bons aliments. Per això els hi plau viure en llocs allunyats de l'aldarull i el trafec: Versailles, Sans Souci, Schoenbrun, Aranjuez. Durant la meua estada a Budapest, el palau hi era-suposo que encara hi deu ser-pero ja no hi era el rei.

La raça dels reis, tan brillant i decorativa, es perd. Es una llàstima.

No; el rei ja no hi era-se l'havia endut la tramontana de la guerra i després la de la revolució, que en fou la propina-pero encara semblava que hi fos. Hi havia la mateixa quietut, el mateix silenci, i els arbres i jardins, on resultava tan plaent asseure's a un banc i fumar una pipa, encara es donaven tanta importància com si fossin arbres i jardins reials.

A Pest també n'hi ha de jardins, pero son publics i per l'esplai dels ciutadans i els forasters. Us recomano el que hi ha prop del carrer Andrassy, molt agradós i que també convida a una funció d'indubtable transcendència: treure's una pipa de la ~~un~~ botxaca-una Dumill, una Parker's, una Ropp-desenfundar-la, carregar-la de bon tabac i fumar-la amb tota catxassa com si fossiu rei i tinguessiu molts ministres que us fessin la feina.

La vida rica i el·legant de la ciutat es concentrava al carrer Corona Herzeg -joieries, tendes de modes, perfumeries, pel·leteries, etc-i al Felso Rackpart, a la vora del Danubi, que un temps fou blau en ritme de vals, després roig abrandat i que avui deu ser gris de resignació, hi havia els grans hotels i els restaurants cars.

Pest era una ciutat ben vestida i joiosa de viure i-sobretot-de sentir-se viure, amb molts cafés, molts cabarets, molts teatres, molts music halls. Temo que avui ja no ho sigui. Avui en lloc de besar una noia bonica, i les d'aquella Budapest del meu bon temps ho eren de debò, potser s'ha de besar un tractor. El comunisme vol molta austeritat. I a mi-es veu que soc un cas perdut-l'austeritat, rera la qual s'amaga sovint un hipòcrita o un aprofitador, em fa més por que una pedregada.

IV

A Londres-el cromo típic i tòpic: la pluja, la boira-la pipa es tan casplana com a Bruges, Oslo, Copenhaguen, Stokholm. Car si bé es cert que també pot fumar-se en una placeta o en jardi-a París, el del Luxemburg; a Londres, el Hyde Parck-la pipa prefereix l'interior. A Londres, on l'exterior no es tan hospitalari com a Alacant, ja no cal dir-ho. Per això a ningú no li passa pel cap sortir ~~anunciant~~ al carrer si la feina no ~~una~~ hi obliga. Els de Londres son fets per a que la gent hi camini, depressa ~~deuant~~ i donant moltes empentes, cops de colze i trepitjades. A Piccadilly, on sempre hi ha massa gent, tot el més que pot fer-se es esperar-hi l'autobus. A Hyde Parck el passejar es més facil: quan no plou, car a Londres, diguin el què vulguin els que no hi han estat, hi ha dies que no plou. Paraula.

Així com en la majoria de parcs del món hi ha coloms, cigues i altres bestioles més o menys emblemàtiques, al Hyde Parck hi ha oradors. Oradors pintorescos i un xic tocats de l'ala que diserten sobre els temes més perillosos i subversius: l'anticoolisme, el naturisme, el feixisme, el comunisme, el sentit de justícia en la gran ensarronada de les Nacions Unides, filla de la Societat de Nacions, que ens ha resultat més inútil que la mare, de la manera de fer gasolina amb l'herba dels jardins, d'una nova rel·ligió, del perill mortal de fumar, cosa que, naturalment, no fa cap gràcia a les pipes...

Del feminisme, que anys enrera fou tema de gran lluïment i rebombori, ja no en parlen. Deuen saber que avui la dona té més empenta que l'home i no fora gens d'estranyar que, invertint els papers, els nois de vint anys arribessin a casa i, plorant desconsoladament, diguessin als pares: ~~hauré~~ Ai, mammy, la Mercè-o la Llucieta, la Isabel, l'Emilia, etc-m'ha enganyat! (En lloc d'enganyar poseu-hi un mot més fort i usat sempre amb èxit al final del primer acte dels melodrames) Tenen tanta empenta que aviat ~~el món~~ l'estil de vida canviarà i la dona anirà a treballar-serà xofer, perit agrícola, regidor, etc-i l'home, que s'haurà sindicat, com les serventes, es quedarà a casa rentant els plats, escombrant, cuinant i tenint cura de les criatures. Això, sí: tindrà un dia de festa per a que se'n vagi "a fer de les seves".

Els oradors de Hyde Parck, que, enduts per la funesta mania de l'oratoria, no tenen temps per a dedicar-se a l'art de fumar en pipa, trobo que farien més bon paper al parlament. Serien més inofensius i menys cars que els diputats i els ministres. Tal vegada amb els oradors de Hyde Parck Anglaterra no hauria perdut les colònies.

Londres fou un temps la ciutat dels crims i robatoris enrevesats i misteriosos. Això, que avui ha anat molt de baixa-tot es perd-li donà un prestigi mundial molt més important que el que li donaren Churchill, la Salvation Army i el nostre ros-bif de cada dia. Jo, que, gràcies a Deu, encara crec en bruixes, estic convençut de que a Londres devia actuar una societat secreta composta d'editors i llibreters-certa mena de gent es capaç de tot-i protegida per la policia que subvencionava una banda de professionals de la delinquència per a que el senyor Wilkie Collins, col·laborador de Dickens, el senyor Conan Doyle, creador ~~de Sherlock Holmes~~ del Sherlock Holmes gran fumador de pipa, el senyor Hornung, creador de Raffles, el senyor Philips Oppenheim i la senyora Agatha Christie podessin escriure novel·les policiaques.

Al popular Sherlock Holmes no ens l'explicariem sense el doctor Watsson i sense la

pipa. Del doctor Watsson no en parlaré, car els metges en fan una mica de por. De la pipa, que no me'n fa gens, n'he de parlar. Per això escric aquest llibre que té la gran originalitat de que, llegint-lo, ningú no hi aprendrà de fumar en pipa. El pretext de parlar-ne me'l dona el famós policia, heroi de sir Conan Doyle. Serà la primera vegada -i això sí que es veritablement original- que un policia em dona quelcom que no em sigui disgust i perjudici. Cal ~~tenir~~ tenir en compte, però, que es tracta d'un policia de paper.

Tanta realitat sabé donar Conan Doyle al famós policia que a Londres existeix la casa "on visqué Sherlock Holmes".

Sherlock Holmes, com es sabut de tothom, descobria els crims més misteriosos i difícils de descobrir. No n'hi fallava un. El secret de l'èxit el devia el detective a la pipa. És clar que hi ajudà la boira, protectora de malfactors-descomptant els polítics, éssers de molta sort que no necessiten boires car han nascut amb la flor i gaudeixen d'una protecció més puixant: la impunitat. Per això, per la boira, Conan Doyle situa el seu heroi a Londres i no a Sevilla.

En terres de boira i pluja la llar es més plaent que el carrer, i en això, que no té contradicció possible, hi estaran d'acord tots els que pensin amb el cap. Al carrer hi fa fred, hi fa plou, es ple de fang i de paraigues. A la llar hi ha la xemeneia encesa i prop de la xemeneia ~~un~~ una poltrona molt respectable, damunt la poltrona una bata de llana i dintre de la bata un home. L'home venia del fred del carrer i l'escalfora del saló-llibres, pipes, un violí -l'ha acollit amorosament. L'home ha deixat al rebedor el paraigua, que a Londres es més paraigua que en cap altre lloc del món, s'ha tret el vestit de carrer, s'ha posat la bata de llana, ha begut un got de whisky amb aigua calenta i una rodanxa de llimona i després de carregar i encendre la pipa s'asseu vora el foc i fuma. I medita. I la pipa l'ajuda a meditar, cosa que no podria fer si fumés la frívola cigarreta o l'insolent cigar de l'Havana, fabricat a Suïça o a les Illes Canàries.

Aquest home es un detective famós, -no et sembla estimat Ramon Martori?- el més famós de tots: Sherlock Holmes. Com Pal-las Atenea, no té mare. L'inventà, que es donar vida-sir Arthur Conan Doyle, que degué ser home de molta ponderació i aficionat a fumar en pipa. ~~(Amic linotipista: per l'amor de Deu i de tots els Sants no em poseu afeccionat, car l'afecció es una veu facil a la confusió i no ho es la veu afició, ben precisa i expressiva)~~ Fumant la pipa, sir Arthur creà el tipus i les aventures de Sherlock Holmes. La pipa, que per a fumar-la com cal vol molta calma, no tan sols ajuda a escriure bones nove-les que, com la de l'escriptor anglès, han llegit milions de lectors. La pipa també ajuda a pensar bé les coses, a veure-les tal com son i no tal com semblen, a pensar-ne el pro i el contra, a resoldre-les el millor possible. Jo crec, com exemple, que si els militars i els diplomatics fumessin la pipa en lloc de la cigarreta al món hi hauria més tranquil·litat de la que hi ha. Si Hitler i Mussolini i De Gaulle i Truman i Eisenhower ~~haguessin fumat la pipa~~ i Stalin haguessin fumat la pipa s'haurien evitat molts disbarats i la ~~cosa~~ pau del món els ho hauria agraït. Trobo que els militars i els diplomatics haurien de fer un sacrifici: el de dedicar-se en pau i gràcia de Deu a fumar la pipa i deixar-se de guerres i de discussions bizantines. ¿Que, sense guerres, sense fer-ho anar tot enrenou per una fotesa, sense fer pagar als altres els plats que trenquen ells, pobres senyors, s'aborririen? No, car la jubilació, a més de la de fumar en pipa, té moltes altres aventatges, moltes altres maneres de passar l'estona: anar a cercar cargols i a caçar papellones, conrear l'artritisme, jugar als escacs, dedicar-se a la filatelia o a l'esperitisme. Etc, etc, etc.

I ara deixeu-me contar l'estada a Londres d'un amic meu molt amic. Hi havia arribat el mes de Març i s'estatjava en un family-hotel, humil i simpatic, de Russell Square. La travessia, de Calais a Dover, havia estat afrosa. De llavors ençà al meu amic li entrà una afició tan extremadament marinera que mai més no s'ha volgut embarcar. Home de moltes i profundes lectures, mentre durà la travessia-quatre hores que li semblaren quatre mesos-el meu pobre amic es preguntava: -¿Com s'ho devia fer el cavaller Destouches per a passar el canal en un un simple ~~gusson~~ gussi? (I)

(I) El chevalier Destouches, heroi d'una novel·la de Jules Barbey D'Aurevilly

I no podent creure en la possibilitat de l'aventura, deia: -quin genial mentider, Barbey D'Aurevilly!

A Londres, aquell mes de Març de ja fa molts anys, el fred es feia dir sí senyor.

En despertar-se per primera vegada en la cambreta de la pensió, el meu amic creia que tot just s'estava fent de dia i eren les onze del matí. S'apropà amb una gran estranyesa a la finestra. Sense obrir-la, probà de mirar al defora, al carrer. Li fou impossible: el carrer havia desaparegut, la boira l'havia engolit. Una boira ~~bruta~~ bruta, espessa, d'un color que tan aviat semblava que havia estat ~~brut~~ groc com gris, però que ja era difícilissim saber exactament de quin color era. L'amic estava indignat. Aquella no era una manera correcta de rebre els forasters. En baixar al menjador, acostumat al sobri desdèjuni barceloní, l'esbalai el copiós desdèjuni anglès: carnsalada viada, ous fregits, melmelada, tè. Pensava:

-Es deuen haver errat d'hora. O bé es deuen ~~enorme~~ pensar que ja he prèns el cafè amb llet i ara em serveixen el dinar.

Per tímidesa de foraster, molt pitjor i menys disculpable que la d'enamorat, no gosà protestar. Ni gosà eixir al carrer, inconegut, hostil, enterenyinat de boira, embalbit de fred. S'assegué en una confortable poltrona a la vora del foc que hauria volgut de llenya-demana que anessin a comprar-li una pipa, que fou una "Kingscross" de poques pretensions, i tabac, que el venien a pès. Demanà a la propietaria del "Family Hotel" si li podia deixar algun llibre. La propietaria del "Family Hotel"-senyora un xic amoixanada d'edat indefinible, seca com una espátul-la, amb la faç rosada com un troç de rosbif, alta com un hors gard (compresos el cavall i el morrió) però que després resultaria dotada d'una simpatia extraordinaria-li donà un exemplar de Shakespeare i un altre de Dickens.

La propietaria del "Family Hotel" preguntava al nostre amic si s'avorria. El nostre amic, amb mímica de melodramàtica desesperació, senyalà la finestra, damunt la qual la boira havia deixat caure una espessa cortina. La propietaria del "Family Hotel" preguntava si a Espanya hi havia boira. El nostre amic s'enfurismava. No, senyora, no! A Espanya no n'hi havia ni n'hi hauria mai. No savien què era la boira ni ho volien saber. I en un llibre nomenat Diccionari, que es una mena de museu on es conserven les paraules, hi son totes menys aquesta: boira.

El nostre amic es passà la tarda llegint i fumant. L'endemà la boira, que s'havia passat la nit al ras, seguia enganxada als carrers de Londres i els convertia en carrers d'un mon fantasmal. I l'endemà també. I l'altre.

Els mesos que el nostre amic passà a Londres hi fumà una enorme quantitat de tabac i llegí de cap a cap Dickens, Shakespeare, Sterne, Carlyle, Fielding, Byron.

Aquell amic nostre havia anat a Londres per a consultar uns documents que de la Revolució Francesa conserva la biblioteca del Museu Britanic. A més, tenia el compromís d'anar alguna nit al Covent Garden. I l'intenció de visitar llibreries i tavernes. Ja veieu, doncs, que es tractava d'afers de gran transcendència. La boira i el fred, però, l'assetjaren a l'hotelet de Russell Square. I gracies a la boira i al fred-els aficionsats a refranyejar diuen que no hi ha mal que per bé no vingui-podé dedicar-se a la lectura i a culotar la pipa.

Aquell temps existien a Londres unes botigues-tal vegada encara existeixen-dedicades, mitjantçant la corresponent remuneració, a culotar les pipes. Es tractava, es clar, de pipes de qualitat, de bona família, de casa bona. En adquirir-les les duïen a les esmentades botigues per a que els obrers hi fumessin durant un mes. Era un treball d'especialista per al qual, segons sembla, no servia tothom. El treball consistia en passar-se el dia fumant. Fumant, però, científicament, am tots els ets i uts. Aquell temps, el de fumador era un ofici tan respectable i util com el de paleta o el de fuster i molt més respectable i util-penso en el Chamberlain de Munich-que el de primer ministre. Quan finia el mes hom pagava el tabac i els jornals del fumador professional, substituïa la boquilla usada per una de nova i la pipa era una mena de lluna de mel sense els mals de cap de la nit nupcial.

Un dia, un bon dia inicial de primavera-que arribava amb tapaboques, impermeable i mitges escocesses de llana--es presentà a la pensió de Russell Square una gran artista, catalana universal. Hi anava a cercar al nostre amic per a dir-li quelcom de molt important:

-He sabut que eres a Londres i t'hi dedicaves a la vida de talp. Gairebé ja no hi ha boira. Gairebé ja hi ha sol. Ha arribat la primavera.

L'amic, sempre galant amb les senyores, però sense fer-se moltes il·lusions d'aquell optimisme, deia:

- La primavera ets tu i benvinguda siguis. Quant a l'altra, la del calendari, aquí a Londres es una enganyifa.

La gran artista trencava a riure i, rient, semblava que cantés. I proposava:

-Anirem a dinar al "Martinez", un restaurant on l'amo i tot el que s'hi menja i s'hi beu es de casa nostra.

Ja al carrer, es a dir: al cotxe, aquella tan gentil Primavera que parlava en català i cantava en italià, amb un cop de la ma, involuntari, feu saltar al carrer la pipa del nostre amic.

L'endemà l'amic rebia una pipa nova: una "Dunhill" superb.

Han passat molts anys. La gran artista es morta. L'amic, que s'hà engreixat i ha envellit ha retornat -mai més per via marítima, val a dir-ho-a Londres. Sempre acompanyat de la pipa que, un inicial mati de primavera, li ofrenà una gran artista catalana de gran bellesa i gran bondat.

El

Concarneau es una vila de la Bretanya; una vila sense runes històriques ni, que jo sàpiga, personatges céll-lebres; una vila, per tan, d'una extraordinària simpatia.

Concarneau es una vila marinera i els mariners, que gairebé tots fumen en pipa perquè saben el què es fan, son una gran gent.

Entre els mariners, d'altura o simples pescadors, m'hi he guanyat moltes amistats de les bones: a Tarragona, a Torra de Verà, a Nàpols, a Gènova, a Cotlliure i a La Rochelle. Amb ells hi he passat hores i hores a les tavernes-tan estimades de l'estimat Nicolás Guillen-veient-los jugar a cartes, escoltant-los parlar, fumant. Què hi voleu fer? A mi em plauen més els mariners que els intel·lectuals. (Certa mena d'intel·lectuals)

A Concarneau hi he conegut el més il·lustre, el més fantàstic: Jean Pierre, gran bebedor i tocat d'una dolça follia. O sigui: tocat de l'ala, com diu tan bellament el nostre poble. Jean Pierre, vell i pobre i sol al món, vivia a la taverna. No tenia altra llar que la taverna de les nits de fred i de pluja, calenta de caliu animal, sidra i fum de les pipes, palpitant de crits, cançons i rialles.

Una nit de molta lluna i molt vi Jean Pierre em digué que era vidu d'una sirena. Ja veieu quines belles coses de dir. Aquella nit Jean Pierre plorava. A la punta del nas aixafat i vermell hi tenia una llàgrima que, a la pàl·lida claror de la lluna bretona, semblava una gota de rosada.

A Jean Pierre l'estimo tan, es tan amic meu que ja no sé si l'he inventat o si realment existeix.

Sense els mariners, ~~concarneau~~ que viuen de la vida del mar, Concarneau fora una vila qualsevol. Sense els mariners el mar perdria tot prestigi i tan sols fora una mena de safareix molt gran que de tan en tan, sense com va ni com ve, s'avalota per a fer acte de presència.

El fet de que el meu amic Jean Pierre es digués vidu d'una sirena no m'estranyava gens i jo, com ell, vaig arribar a creure que la sirena havia realment existit. I es que, fet i fet, per anar bé val més creure en les sirenes.

Altrament, la Bretanya es un país on son possibles tots els impossibles. En terres de Bretanya es on neix, al mateix temps que en terres de Galícia don Joan es d'origen gallec, es digué primitivament Tancoiro i sols fou Tenorio en arribar a Andalusia. La llegenda de la calavera que un disbauxat convida a sopar. Tot plegat per a que el mercedari fra Gabriel Tellez podés escriure la famosa comedia d'El burlador de Sevilla.

La Bretanya es un país pla, desèrtic, de paissatge trist vora la mar. Hi ha pocs arbres i moltes ginesteres, que fan tanta olor com les de les muntanyes catalanes. Hi ha unes esglésies molt altes-recordo la de Lokronan, en una gran plaça-i cases molt baixes. I hi ha la mar, una mar severa i gris que no s'assembla en res al cromó amable del nostre Mediterrà, delícia i esquer de turistes cridaires i peluts. Es una mar de bellesa aspra i sorruda, una mar de molta empenta que no admet la gatzara turística. El cel s'adiu amb la mar. Es gris com ella-per a no fer-la quedar malament-sorrut com ella i ratllat

per les gavines de crit estrident. (Quan les sirenes es casen, en el cromo de casament hi ha dues gavines en lloc dels coloms de quan es casa la gent de cada dia.)

A Concarneau els mariners viuen a la Cité, recinte murallat de pedres antigues que se'n entra mar endins com una proa. La Cité, perquè hi viuen els mariners, es com una nau sempre a punt de salpar. I pels seus tres o quatre carrers la gent hi camina fent tentines, talment com si estés a bord de la nau quan hi ha mar picada. Mon apart on s'hi parla més bretó que francès. Mon bon xic insurrecte, car entre els francesos panxa contents, que són la majoria dels francesos, el bretó es l'únic que de tan en tan sap revoltar-se i donar més d'un disgust al Govern. Bona gent, els bretons, com tota la que sap revoltar-se quan cal i no per a passar l'estona. Bona gent. Del millor de França.

Als carrers de la Cité hi ha botigues on venen puntes brodades al coixi, com les de les puntaires de la nostra costa de Llevant; botigues on fabriquen mobles de l'antigor. I tavernes. Tavernes de sostre baix i embigat, amb taules de fusta i bona olor de sidra, vi blanc de Nantes i aiguardent de poma. Tavernes un xic "decoració de teatre" on els dramatis personae parlen, sense apuntador, un lèxic molt gràfic i expressiu.

Tavernes de bon estar, sobretot quan plou o hi ha boira pixanera i els mariners no poden anar "en mar". La pluja o la boira al carrer, la veu rogallosa de la mar fan més acollidor el refugi de la taverna, que s'emplena del fum de les pipes. Aquestes tavernes marineres de Concarneau arriben al seu punt dolç quan la gent ja ha dinat i espera l'hora de sopar. I l'espera fumant. Les pipes, que es senten una mica estranyes en els carrers del matí i amb la claror descarada del matí, agraeixen la claror suau i somorta de la tarda a la taverna-la pipa es un estri essencialment de tarda o ~~nit~~ de nit-i llurs cabelleres de fum són tan ben agençades que hom diria que una mà invisible els hi ha fet la "permanent".

Que bé s'hi està, les tardes d'hivern o de tardor, fumant i bevent amb els mariners, a les tavernetes de Concarneau!

VI

Després del mar, la muntanya. Després de la taverna, el mas: un mas provençal encimbellat als environs de Saint Paul de Vence. Les parets són blanques de calç, sota un cel que es el més blau de França. Devant la porta d'entrada hi ha la caputxa-verd ombriu-d'un xiprer tremolós de nius i cants d'ocells, que fa sentinella. El camp es gris de pedres, espigols i oliveres. El gris del camp, el blanc de la casa, el verd gairebé negre del xiprer i el blau del cel fan un cromo molt acceptable.

A l'interior del mas les cambres són grans, tal vegada massa grans, i blanques com la façana. A la cuina hi ha una esplèndida llar de foc. A fora, el vent: l'avalotat mistral, una mena de tramuntana traduïda al francès-que xiula i udola com si s'volgués menjar tot i despenetina les oliveres que, com són grises, sembla que mai no hagin estat joves.

A la muntanya, a més d'espigol, hi ha romaní, farigola, sajolida i el vent n'escampa arreu el perfum. Sobretot en capvesprejar, quan ja l'aire s'enfredoreix però les pedres de la muntanya i la terra dels camps encara són calentes de sol.

De dia, amb el sol, que es passeja per un cel sense núvols-els àngels, la nit passa-da els deuen haver escombrat-gairebé fa calor, i tot el païssatge palpita del cant de les cigales, amades de Teocrit i Mistral. (El nom del poeta de Mireio no podia mancar en una evocació de la Provença) En vesprejar canten els grills, els últims grills de l'estiu que no saben que ja ha arribat la tardor, que ací es dolça com la carena d'una dona madura. A mitja nit i a la matinada canten els galls.

Jo he arribat al mas amb uns quants llibres i moltes pipes. La gent de la casa -Angèle, Pierre, Henri ~~o Henri~~ i Marcel-es molt bona gent i em reben cada any amb cordialitat admirable. Em tenen per un savant, per un gran escriptor-s'enganyen, es clar-un xic carregat de manies que saben respectar perquè pensen: Els savis tots són ~~un~~ una mica estranys.

A vegades, ~~camí~~ camí del pla, passen grans ramats de bous que fugen dels primers freds de les cimes i omplen de pols, de bels i de pudor de llana els camins. En havent dinat, si fa bò, m'arribo fins al poble-caminant lentament car la pressa, ni

en el caminar ni en rès, mai no m'ha fet gràcia-a comprar tabac o a comprar algun llibre a la llibreria d'un home molt singular que sap vendre llibres i escriure'ls. Anant i venint, en companyia d'un gos que s'ha fet molt amic meu-es tracta, segurament d'un gos amb veleïtats intel·lectuals-cal fumar una pipa de cirerer i netejar-la, si he oblidat l'escura pipes, amb una tija d'espigol. La humil pipa, de cirerer, fumada en aquestes terres de l'alta Provença, esdevé gairebé virgiliana. I pensar que el poeta de les Georgiques no fumava!

En retornar a casa, quan la claror diurna es fon i s'encenen els primers estels, ~~calmament~~ fa de bon beure una copeta d'una mena d'aiguardent que té gust i olor de fonoll. L'aiguardent es de fabricació casolana i la mestressa el recomana per a refer-se de la caminada i esperar el sopar.

Si el mistral fa el passeig impossible i m'obliga a tancar-me a casa, tancant el vent a fora, m'assec a la vora del foc amb un llibre, un feix de quartilles, moltes copes de l'aiguardent enfonollat i una altra pipa. Car es precis canviar de pipa i la del carrer no ha de ser mai la de casa. Fet i fet canviar de pipa es una operació molt menys complicada i perillosa que la de canviar de senyora.

La pipa de les tardes i les nits de mistral, vent que a Roma com a Figueres nomenen tramontana, ha de ser de més presència i volum que la de quan als camins d'aquesta terra que estimen Henri Bosco i Jean Giono hi ha sol, abelles i l'espigol hi ha florit. Ha de ser de cirerer, com la del passeig bucòlic, però de proporcions molt més grans: si és possible, que hi capiga mig paquet de tabac. A fora el vent puja i baixa la muntanya com un cavall desbocat; colpeja, enfollit, portes i finestres; regolfa el fum de la llar per la cuina-cosa molt pintoresca però no massa agradable-avalota les gallines, fa gigolar el gos.

A la nit, quan ha cessat el feinejar de la gent de la casa, restem sols, arraulits vora el foc-cremen uns perfumats troncs d'olivera-el gos i jo. Llavors, el vent es més vent que mai, la pipa més saborosa que mai, el treball més bo que mai.

VII

D'Alemanya l'autor d'aquest llibre en té, com de tantes altres coses, un concepte fals, equivocat, que es a fi de comptes i en bona filosofia el més plaent concepte que podem tenir de les nacions i dels qui les poblen i els hi donen caracter i personalitat amb llurs manies, prejudicis i vanitats més o menys folclòriques. O sigui: que en funcions d'esbrinar com som i com son els altres-tafaneria pura i gratuïta-el millor que podem fer, el més enraonat es errar-nos de mig a mig i acceptar el gat per llebre de totes les interpretacions.

L'autor d'aquest llibre no ha conegut, sortosament, l'Alemanya dels temps de guerra. Dic sortosament, car en temps de guerra l'espectacle es si fa no fa el mateix als Camps Elisis parisencs, a la madrilenya Puerta del Sol, a l'Unter den Linden berlínès, al Ring vienès o al Corso romà: himnes, crits, banderes, anar amunt i avall sense més ~~ni~~ més i cançar-se abans d'hora. Canvien la música, el color de les banderes i la fonètica dels crits, però les interjeccions, els "visques" i "moris" de reglament i l'erupció patriòtica son sempre idètiques en totes les latituds. Alemanya fa sempre la guerra en un wagnerià tò major, jogant-se el tot pel tot en un alla marcia eixordador de metalls: cornetes, cornetins, trompes, bombardins, trombons, i percussió: timbales, redoblants, bombo.

Alemanya sap fer la guerra, es innegable. Si en això de les guerres hi hagués premis, com en els concursos literaris, Alemanya s'enduria sempre el premi. Alemanya sap fer la guerra, però no sap guanyar-la, cosa que fa ballar el cap i fa perdre la fe en la ciència. Alemanya, malgrat la ciència, perd totes les guerres però a l'hora de passar comptes -que es l'hora més trista, la de la gran estafada-guanya sempre la pau. Per això jo crec que, com passa amb la majoria de la gent, els alemanys desconeixen llurs veritables aptituds, que no son precisament les d'omplir-se de pols i merda a les trinxeres, entrar victoriosos marcant el pas de l'oca als munts de runes que abans, ~~foran~~ en temps de pau, foren ciutats amb esglésies, cinemes, sales de ball, casernes, garatges, oficines per a pagar els impostos i altres establiments culturals. La d'esmicolar ciutats sempre m'ha semblat una feina lletja i estúpida sense altra finalitat que la de demostrar-nos la bestiesa dels combatents. A no ser que l'espectacular destrucció sigui feta de comú acord amb els sindicats mundials del ram de construcció per a donar feina als paletes, picape-

drers, fusters, guixaires i empaperadors. Si fos així ~~haurien~~ la bel·lita etzegaiada fora explicable i ningú, per respecte al sant treball, hi tindria res que dir.

No; l'alemany no es l'home feroç, el vandal amb el cap quadrat i foradat per la punxa del casc que veieren dos dels més grans caricaturistes del món: Lluís Bagaria i Feliu Elies, "Apa", catalans. L'alemany es un home tranquil, reposat, casolà-la caseta i l'hortet sembla un slogan traduït de l'alemany-que paga el lloguer del pis amb puntualitat, que es casa com Déu mana amb una senyora rossa i monumental com una Walkiria, que menja amanides amb confitura, molta xucruta-cols fermentades, savèu?-beu molta cervesa, treballa les hores reglamentaries, els diumenges agafa l'acordió, la senyora i els fills i se'n va a berenar al bosc ~~amant~~ amenitzant el berenar amb líriques i sentimentals cantades. I quan vol, com tothom, complicar-se la vida inventa la filosofia, que posem-nos la ma al pit, senyors, i siguem sincers-es una cosa que, d'ençà dels grecs, no enten ningú: ni els alemanys.

El de la família alemanya es un espectacle idil·lic i patriarcal. A Alemanya se'n fa difícil pensar que existeixi l'adulteri. A Alemanya se'n fa difícil pensar que la muller sàpiga enganyar el marit, i si n'hi ha alguna que ho sap ho deu haver après llegint novel·les franceses de les que eren moda quaranta anys enrera. Jo crec que ni les que etiquetem de dolentes, que són les que per ofici viuen d'enganyar els homes com altres viuen de la mecanografia o la ginecologia, els saben enganyar. Ho dic amb tota contrició i humilitat-per experiència. Una nit, a Berlín, en un cabaret de Charlottenburg, vaig voler tenir, talment com si s'hagués tractat d'una corbata, una pipa o un bastó, una aventura amb una alemanya. I no ho vaig poder aconseguir perquè l'alemanya resultà alemany. Sortosament, la Divina Providència, que sempre ha vetllat per mi, me'n feu adonar a temps i la festa que aquell pobre minyó esperava s'acabà com el rosari de l'aurora.

I la pipa? Senyor Capdevila: no oblidí que està escrivint un llibre dedicat a la pipa.

No ho oblidó.

Quan l'esposa-una Brunhilda com una catedral, maternal i ufanosa-veu que fa mal temps i el cel es gris i damunt dels camps de cols hi ha una blanca capa de gebre, s'apropa al marit, un Sigfrid amb elastics, i li presenta la pipa, ja carregada: una pipa bavaresa d'ampla taça de porcel·lana i llarg tub de cirerer. Sigfrid l'encen i fuma. I amb la pipa encesa i fumejant, Sigfrid troba que la vida es més acceptable sense pas de l'oca i bombardeig, Brunhilda tan bonica com abans de casar-se i la llar més acollidora i confortable que mai.

La pipa alemanya es, per essència i potència, la pipa de la llar: a Munich, a Villanueva de los Infantes i a Sant Feliu de Codines.

VIII

Una de les ciutats italianes més ben preparades per a fumar-hi en pipa es Milà, malgrat no ser ciutat tan pintoresca com Roma, Nàpols, Florència, etc. A Milà, com arreu del món, també hi plou i també hi fa sol, però ni la pluja ni el sol no són mai de tònica apocalíptica com ho són a Roma, sens dubte per a fer quedar bé el Vaticà. Roma, i això no passa en cap altra ciutat d'Itàlia, sempre es excessiva, sempre en fa un gra massa.

A Milà hi plou de tan en tan-una pluja correcta, ~~ben proporcionada~~ raonable, que no vol donar-se importància ni presumir de "força de la natura" - i la pipa fou sempre amiga de la pluja. Jo, malgrat que això no sigui d'un interès capital per al llegidor, he de confessar que Milà, com Florència, m'inspira una gran simpatia. Com Florència i Gènova, Milà em sembla una de les ciutats més civilitzades, i més liberals, d'Itàlia.

Tal vegada en la simpatia envers la ciutat influeixi la gran estima que m'inspira Stendhal, francès de Grenoble, anticlerical i anti burgès, que hauria volgut ser italià de Milà, milanès, i amic de Cimarosa que Racine l'avorria i Voltaire no l'interessava, però que admirava a Shakespeare; en la vida del qual, dos descobriments: "la découverte de ce livre-là-el Quixot - ... est peut-être la plus grande époque de ma vie... Cette ville-là-Milà devint pour moi le plus beau lieu de la terre". (I)

El cert es que, travessant Italia des de Génova o arribant de Suïça pel llac de Como, de tan prestigi, Milà, amb el Duomo-la catedral, de marbre i en una gran plaça-un marbre que els dies de cel gris sembla sucre, la Scala i la ~~Galleria~~ Galeria, acull al viatger amb un somriure tan cordial, tan amical que podria traduir-se així: ~~Milano~~ "No soc ciutat tan il·lustre com Roma, Florencia, Pisa-la terra inclinada, sap?, malgrat que a Bolonia n'hi ha dues tan o més inclinades que la de Pisa-Verona, Nàpols, però alegra't-en car aquí, en pots estar segur, hi estaràs bé. Si les meves pedres no ~~son tan~~ son tan històriques com les de Roma o les de Florencia, tinc una cuina que no està gens malament i, degut a la meua situació geogràfica, he aconseguit posar sordina a l'escandalosa rialla del sur i he fet tots els possibles per a que aquí, descomptant el Teatre de la Scala, no abundin els crits.

Si et plau el silenci veste'n a Siena o, encara millor, a Fiésole. Si l'alzarull i el crit, a Nàpols. Si prefereixes un ben entès terme mig, queda't a Milà".

El més encertat, al ~~meu~~ meu entendre, és acceptar la discreta invitació, posar-se la pipa a la botxaca-si la pipa es italiana es possible que dugui gravada la següent inscripció: Non canta la raganella-comprar tabac del país i una capça de llumins, car l'encenedor no s'adiu gaire amb la pipa, i, sense altre guia que l'etzar, dedicar-se a transitar els carrers de Milà, no tan pintorescos com els d'altres ciutats italianes però més nets. I després de perdre's, sortosament, recalar sortosament a la Galeria, prop del Duomo, que, d'una manera més o menys imprecisa, recorda les arcades del carrer Corona Herzeg a Budapest i les del carrer de Rivoli a París, enfront dels jardins de les Tulleries que el poble un dia -el 10 d'Agost de 1792-envai ~~enfafa~~ enfollit per l'ira. (Llavors els pobles no tenien seny i ho feien anar tot enrenou per una fotesa. En la nostra època benaurada de tranquil·litat i bons aliments el poble, per sort, ha posat enteniment i es feliç)

Naturalment, es gairebé obligatori asseure's a la taula de qualsevol Cafè de la Galeria. És l'hora de l'aperitiu. I la de la pipa. Una pluja menuda, menor d'edat ha cirat l'asfalt del carrer. Hom diria que, per ~~anar-hi~~ a "fer més nit d'òpera", el carrer s'ha posat sabates de xarol. Hi ha un cel de color de cendra, de cendra que, per a que resulti més distingida, es argentada. Un cartell anuncia per aquesta nit Il matrimonio segreto, de Cimarosa, el music, amb Rossini, preferit de Stendhal.

Ignoro, entre tantes altres coses, si Stendhal, amic dilecte, fumava en pipa. Sé, però, que la Galeria, tan si plou com si fa sol, es el racó milanès més adient per a fumar-hi. N'hi ha un altre de millor, sobretot a l'estiu, que em descobrí un altre amic, ~~aleman~~ Heine, alemany de Dusseldorf que hauria volgut ser francès de París: la catedral.

Dissortadament, a les catedrals sols es permès fumar als encensers.

IX

En Roma no cal pensar-hi. A Roma fora perillósissim fumar en pipa. És la primera i més ~~important~~ important recomanació que fan els governs quan han d'enviar un ambaixador a la Santa Seu. Sobretot, res de pipa.

(Per això Edouard Hériot mai no podé ser ambaixador de França a la Santa Seu. No perquè fos radical, car ~~en~~ aquest es motiu sense la més lleu importància per a Roma: perquè fumava en pipa.)

La nostra santa rel·ligió es, com tothom sap, la que ha fet més i més abundosos i variats miracles. En això, diguem-ho amb noble goig, cap altra rel·ligió no ha pogut, ni de lluny, igualar-la. Des del miracle del pa i els peixos, del qual tan hauria convingut una segona edició per a salvar la fam dels infants de Biaffra, el Catolicisme no ha cessat de conrear el miracle. I ha permès que l'home s'enriquís per a que aprengué a ajudar els pobres. Malauradament, no tots els rics ho han comprès. N'hi ha molts que en nom de l'afrós sentit comú, diuen que la caritat ben entesa comença per un mateix. Altres, menys sincers i perquè saben que els bons sentiments sempre fan bonic, diuen que hi ha d'haver pobres per a que el ric pugui salvar-los per obra ~~igna~~ i gràcia dels diners i els bons sentiments. Però tenen tanta feina i tan poca memòria, pobres senyors, que tanquen els bons sentiments a la caixa de cabals. En lloc d'acusar-los, com faria la gent esbogerrada, planyem-los. Pobres, pobres senyors.

El miracle, produint-se amb massa freqüència, perdria eficàcia i en lloc d'un bé podria ser un mal. ~~En la nostra època, gràcia i misericòrdia de la nostra~~

A Roma el Vaticà, com era de preveure, hi ha creat involuntàriament un clima propi-

Breu intermedi destinat a la higiene
i cura de la pipa

La pipa ~~ha~~ ha de ser sotmesa a un regim d'atenta i severa higiene, sobretot quan es menor d'edat. Les pipes no comencen a viure, es a dir: a ésser, quan acabem de ser fabricades ni quan apareixen a les escaparates de la botiga sino quan hi fumem per primera vegada. L'home, creador de somnis, es qui, fumant-hi, els hi dona vida.

Ja no cal dir-ho: se'n ha de tenir més d'una, al revés de com fem amb les senyores, que una de sola ja dona prou mals-de-cap. Se'n ha de tenir un harem. Fet i fet, resulta ~~més~~ molt més tranquil·litzador-i no tan car-tenir un harem de pipes que un harem de senyores. Se'n ha de tenir de bavareses, d'austriacques, d'hongareses, de txèques, de noruegues, de sueques, de finlandeses, de daneses, d'holandeses, de russes, ~~del llac de Constanza, del cantó de Pentzel, de terra cuita, de guix, de porcel·lana, d'escuma de mar, de cirerer, de rel de bruc.~~ de franceses, d'angleses, del llac de Constanza, del cantó de Pentzel, de terra cuita, de guix, de porcel·lana, d'escuma de mar, de cirerer, de rel de bruc.

Permeteu-me dir, per patriotic i justificadíssim orgull, que, segons m'han dit, les millors del mon, que son les "Dunhill", les fabriquen amb brucs de Les Guillerries, la muntanya que feren famosa Pere Roca Guinarda, Cervantes, Joan Sala i Serrallonga i aquell magnific don Joan Maragall de profund pensar i sentir profund que ens recomanava:

...no et deixi's dú a la tranquil·la.

aigua mansa de cap port.

Les pipes cal ~~conservar~~ guardar-les en un moble especial, una mena de penja-robes de les pipes, prop de la taula de treball. (De nit-no ho digueu a ningú-salten damunt la taula i juguen a fet amagant-se entre els ~~en~~ llibres i els papers que seran llibres un dia)

Pels mateixos motius que ens hem de canviar de vestit, de corbata, de camisa, de sabates, hem també de canviar de pipa. Si s'usa sempre la mateixa emmalalteix, com els passa a les persones. Les malalties de les persones son nombrosíssimes-des de la lepra i la sífilis que dugueren els croats del Sant Sepulcre i els il·lustres galifardeus que tingueren la catastròfica pensada de descobrir l'América fins a la bronconeumonia- i la de la pipa es única: indigestió de nicotina, gairebé tan perillosa com la de la política.

Antecedents de la malaltia: fumar continuadament en una mateixa pipa, abusar de la seva salut i la seva resistencia. Síntomes: la pipa s'escalfa amb una rapidesa inusitada, anormal; té febre; té mal gust; crema la boca del fumador.

Llavors cal deixar-la sense pensar-s'hi més, passar-la a una reserva temporal. ~~Despres de purgar-la, no amb magnèsies, aigua de Carabanya o bé oli de ricí, per-
què això fora fer-ne un gra massa i la pipa es podria ofendre de que la prenguessiu per una persona: amb un filferro molt prim revestit de cotó i remullat amb alcohol de 90 graus, que s'introdueix en el broquet. Fet això, que s'ha de fer quatre o cinc vegades, es neteja la taça gratant-ne les parets interiors amb molta cura i se li dona un bany intern de conyac.~~

La pipa ja està bona, ja està salvada, pero cal deixar-li uns quants dies de convalescencia.

Tal vegada direu, si no esteu iniciats en els misteris del bell art de fumar en pipa, que tot això son foteses, nimietats que no val la pena de tenir en compte. Tal vegada direu que si la pipa vol tants miraments el més practic es no fumar-hi. I tindreu raó, ~~si no us sentiu disposats~~ car si no us sentiu disposats a tenir-hi amorosa cura el millor que podeu fer es no fumar-hi. Per a fumar-hi com cal: amb tots els ets i uts i com manen els reglaments ~~es fan~~ es forçós estar-ne un xic enamorat. Una prova d'amor es saver triar el tabac que hi hem de fumar, que no ha de ser dolent. Aixi com a ~~la~~ dona estimada l'hem de voler ben ~~ben~~ vestida, a la pipa cal acostumar-la al bon tabac.

Agafeu-ne de la Havana, barrejeu-lo amb tabac anglès, irrigueu la barreja amb conyac vell de bona marca. Despres deixeu-lo assecar.

Despres fumeu-lo.

l'oblidava d'una cosa que té una certa relació amb l'important tema tractat en aquest capítol.

Segons afirmaren uns senyors que ningú no recorda i, per tan, ningú no ~~nonea~~ coneix-Mr. Théodore Dumoncel i l'abbé Cochet-els celtes indo-germànics de la prehistòria ja fumaven en pipa. No sé d'on ho han tret ni qui els ho deu haver dit. Aquesta mena d'afirmacions, nascudes de la funesta mania de fer el savi, són sempre gratuïtes i difícils de provar. Els que les fan, els senyors Dumoncel i Cochet de totes les èpoques i latituds, deuen pensar: D'això que diem, fa tants segles que ningú no podrà esbrinar si és cert o no.

Aquests senyors, que Cadalso hauria qualificat d'"erudits a la violeta", es valen de que llurs descobriments són sempre una futesa sense la més lleu importància: si els celtes fumaven en pipa o no hi fumaven, si Caterina II de Rússia tenia una pipa sota del pit dret o si no l'hi tenia, si Enric IV de França i de Navarra, el "Vert Galan", es banyava cada mes o si sols es banyava quan plovia...

El fet és que si els celtes fumaven en pipa, ¿què hi debien fumar? Car el tabac fou descobert i dut a França per Jean Nicot-nat a Nîmes, terra de la bona brandade i les curses de braus, el 1530-que a més de descobridor del tabac fou autor d'un tractat de navegació i del primer diccionari de la llengua francesa.

Hom em podria argumentar, i jo acceptaria de bon grat l'argumentació perquè les discussions em fan venir migranya i prefereixo donar la raó a tothom, fins i tot als que no en tenen, que els celtes, si no tenien tabac, podien fumar herbes, car l'important és que tinguessin pipes.

Això ja no ens vindria tan de nou, car els anys de la gloriosa guerra d'Espanya foren molts els barcelonins que, per manca del tabac descobert per Jean Nicot i que els francesos d'aquell temps nomenaven pétun i a l'acte de fumar pétuner, fumaven camamilla, til·la, fulles d'avellaner, farigola, cosconilles, espermallac i altres herbes que el bon Deu cria per a quan els homes es dediquen a passar el temps fent guerra.

Fumar herbes, aquells dies que no hi havia tabac, era un homenatge al passat ancestral, un retorn a l'aborígen.

La pipa del tren

La pipa del tren es la més fumada i amb més impaciència. Impaciència perquè el tren, adhuc els grans expressos, ~~mai~~ sempre va massa poc a poc i mai no acaba d'arribar. Jo, que la conec bé, estic segur de que la pipa que viatja-perquè al seu amo li vingué la mania de viatjar-està tan impascent que adhuc renega. La pipa del tren sap la inutilitat total de la majoria dels viatges i enyora el racó tranquil de la llar. El seu amo volia fer una combinació de divises a Ginebra, però quan arriba al Banc li diuen que ja hi ha hagut un altre que l'ha guanyat per mà; volia sentir a Londres una gran contralto i la gran contralto s'havia quedat afònica; volia assistir a un congrés de savis a Amsterdam i tots els savis, boicotejats pels d'un altre congrés, s'havien declarat en vaga; volia anar a París per a trobar-hi una senyora que li havia dit que l'esperaria tota la vida i la senyora se'n havia anat a Honolulu. Rès: un fastig, el viatjar; una beneïteria. I la pipa renega com un carreter: rrrrrr, rrrrrr, rrrrrr, rrrrrr, rrrrrr.

La pipa del tren es la que més resseca la gola del viatger que no sap dormir al tren, que es el que li passa a l'autor d'aquest llibre.

~~La pipa del carrer~~ La pipa del carrer

Sí, la de carrer, que no es la mateixa que fumem a casa. De la mateixa manera que tenim un o uns vestits de carrer i un o uns "per a estar per casa"-per a estar-hi, però, amb elemental correcció-cal tenir també la pipa o les pipes de carrer i ~~les pipes de casa~~ la o les de casa.

La pipa de carrer ha de ser de discretes proporcions. Corbada o recta, però de discretes proporcions. Quan no es així val més deixar-la a casa, com es costum i ~~obligació~~ obligació fer amb ~~alguna~~ la senyora... si la senyora es lletja, es vesteix amb mal gust i es facil a la caricatura. La pipa de carrer ha de ser el-legant, bonica, gairebé presumida. Les velles i lletges, però que encara son bones, les deixem a casa, avergonyits, com fem amb la senyora. Despres, per a fer-nos perdonar de la senyora i la pipa, les tractem amb afecte, tendresa i una bona dosi de somriures ensucrats:

-La gent, comprens?, es tan frívola, xafardera i mequina que per por del "Què diran?" no goso sortir amb tu. Però t'estimo, ja ho saps que t'estimo.

La senyora, si no convençuda resignada, accepta l'explicació pensant que val més allò que rès. La pipa, que no ha estat dotada del turment de pensar, es venja cremant malament.

De la mateixa manera ~~quans~~ i pels mateixos motius que no es correcte passejar amb una senyora que no sigui bonica ni sàpiga vestir-se, tampoc ho es eixir al carrer amb una pipa vella i lletja. La pipa de carrer cal triar-la com triem la corbata o el barret. Malgrat que ara la moda exigeix, llençant en orris una industria de la qual vivien molts obrers, anar pel carrer sense rès al cap. (Les més de les vegades sense rès al cap, ni dintre ni fora)

Abans de sortir, ja no cal dir-ho, hem de netejar la pipa. Ningú que sigui una mica com cal surt de casa amb les sabates brutes, que fem netejar a l'esposa, a la serventa, si encara n'hi ha, o que, si no tenim esposa ni serventa, netegem nosaltres més o menys malament. Doncs bé: amb la pipa es forçós fer el mateix. Netejar-la amb una camussa, despres untar-la lleument amb una cera especial que vé a ser el maquillatge de les pipes que com les senyores, volen presumir.

La pipa de carrer mai no ha de ser d'una el-legancia insolent i cridanera-que es, ben mirat, negació de l'el-legancia-cosa que sols es permeten els nous rics que han fet els diners cuita corrent i sense manies; els nous rics que, per molts que hagin pogut fer, mai no seran senyors car "de porc i de senyor se'n ha de venir de mena".

Naturalment, en l'acte de triar una pipa per a fumar-la al carrer influeix molt la temperatura. No pot ser la mateixa la dels dies de sol que la dels dies de pluja. Per als dies de pluja, la millor es una pipa curta, que es xopluga sota l'ala del barret com un niu sota la telada. Tampoc no es recomanable usar els dies de pluja les pipes que tenen una tapadora de metall, foradada com una torradora de castanyes. Aquesta mena de pipes, no gens el-legants, val a dir-ho-l'element utilitari perjudica l'estètic-sols poden usar-se en un auto descapotable.

Els dies de sol, quan el sol no apreta massa i el caminar es un goig si ho sabem

fer sense presses, la pipa: una Dunhill, una Parker, una Camelia, una Ropp, pot ser un xic més llarga i de rel de bruc .

De cirerer, no. La de cirerer, per molt saborosa que sigui, que sí que ho es, s'ha de fumar a casa. I, si es possible, en una masia i al costat de la llar.

-33

La pipa del llibreter

Es una pipa que no abunda. Amic com soc dels llibres, en soc també dels llibreters i ho he pogut constatar sovint.

El de vendre llibres em sembla un dels oficis més dignes i mereixedors d'estima i de respecte i trobo que els llibreters haurien de ser considerats com ciutadans benemérits. Si els regidors tinguessin més seny i civisme del que tenen, en lloc de protegir una noia que ha tirat per mal cap, haurien de protegir-amb unes altres intencions, es clar-un llibreter. Cada regidor, adhuc els que no perden el temps dedicant-se a la lectura, el seu llibreter. I el batlle, per a donar-se més importància, tres.

La protecció hauria de consistir en que els llibreters no tinguessin tot pagat: el lloguer del pis, la taula, el vestir, les vacances. I que se'ls alliberés de la càrrega dels impostos, que arreu del món es molt feixuga-fins i tot a França, el país de la Llibertat, la Fraternitat, els Drets de l'Home i altres falornies per l'estil-i la paguen sempre els justos pels pecadors.

Si aquesta millora tan necessària, tan urgent es realitzés els pobres i abnegats llibreters podrien dedicar-se a fumar en pipa, que es un art i un esport molt inofensiu, en pau i gràcia de Deu.

Car no hi fumaven a Barcelona quan jo hi era ni el Lopez de la Llibreria Espanyola de la Rambla del Mig, ni el Lopez de la Llibreria Catalonia de la Ronda de Sant Pere, ni l'Antoni Palau del carrer de Sant Pau, ni el Domenec de la Llibreria Verdaguer de la ja esmentada Rambla del Mig, ni el Joan Balagué del carrer de Muntaner, ni l'Armand Otero de la Llibreria del carrer de Boters, ni el Lluís Millà del carrer de Sant Pau.

Tan sols anem al Charing Cross londinenc i a Paris, als molls del Sena i a les llibreries de vell dels carrers de Seine i Bonaparte, al barri llatí, de tan prestigi pels idil·lis i les revolucions, hi he trobat, entre llibres vells, algun vell llibreter que, a tò amb el seu noble ofici, conreava l'art noble de fumar en pipa.

Des de que, un mes de Febrer de ja fa molts anys, un mes de Febrer tot blanc de neu, me'n vaig anar a passar l'estiu a França, no he vist Barcelona.

Mase Millà, not
tenda?

Cap-53 (24)

~~33-33~~

33

l'is

He vist, però, que el fill de Lluís Millà, Angel,
fuma en pipa i que també hi fuma el net, Marian, que no
coneixia perquè quan jo anava a la llibreria el debien
tenir amagat (Tal vegada fumant en pipa d'amagat del
seu pare)

Pare i fill-magnífica solidaritat-editen llibres
i fumen en pipa. La del pare, alt i gros com l'avi, es
més grossa que la del fill. (No he vist en les esplèn-
des caricatures de Jaume Passarell, caricaturista dels
bons)

Angel i a Marian li deu passar el mateix-coneix
totes les edicions d'obres teatrals publicades en
català...quan el teatre català tenia autors, obres i
public.

Parlant d'aquells bons temps que potser tornaran,
car el temps dona moltes voltes, la veu abaritonada
d'Angel Millà deu atemorir-se per obra i gracia de
la tendresa i l'enyorança. I el fum de la seva pipa
de llibreter i d'amant del bon teatre de Catalunya
deu ser més blau que mai. Un blau molt estimable. Un
blau d'alba en el crepuscle.

En consta però, que ^{en els} (cap i
Casal de Catalunya hi ha tres
llibreters de vell, la vera efígie
dels quals el lector té a la vista,
que són uns aperissots fumadors
de pipa: Emili Arles, Antoni Maura
i i Angel Millà. ^{Al cel llegir}
pat veure en un dels llocs de
Venda de la "Fira anyal del

El temple de les vestals.
Oh! i m'has besat allí?
Què té de particular?
En temps dels romans hauria estat una profanació.
Mira amb què surts, ara!
No saps que les vestals guardaven el foc sagrat i havien
de ser forçosament verges?
A mi, això no m'afecta.
Però a mi sí, perquè jo sento una gran admiració per
aquelles vestals.
Mira, deixa-ho córrer.
(Una transició.) El que no m'agrada és que t'hauris tant
de temps davant d'algunes estàtues.
Què? Jo?
Nega-ho. Al Museu, t'he hagut de fer seguir per força!
Oh, aquella era la Venus de Cirens. Alguns opinen que
és la més perfecta de totes les Venus que han estat des-
cobertes.
I tan descoberta!
Saps que pensava tot mirant-me-la?

La pipa de l'exiliat

L'exiliat es l'home que, vençut, ha ^{كند} no al daltabaix. L'exiliat, vell o jove, d'aquesta o d'una altra latitut qualsevol, es l'home que la circumstancia adversa ~~ha~~ ha posat diguem-ne en conserva. I consti que no ho dic per a fer una frase.

No comprendreu facilment.

A tots ens ha passat una vegada o altra ~~moment~~ que, quan acabavem de sopar, ens ha arvat un amic que aquella nit havia tingut la pensada de sopar amb nosaltres.

-També podies avisar.

-Us volia donar una sorpresa.

Ja es tard. Les botigues son tancades. L'arribada de l'amic que no esperaveu crea un petit conflicte dometic que el marit no sap com resoldre-prous mals de cap té amb el futbol-pero que resol, amb el bon sentit practic de les senyores, la mestressa de casa;

-No s'amini: improvitzarem un sopar. Hi ha pa i vi; al frigo tenim carn, formatge i fruita; al rebost hi deu haver alguna conserva.

L'exiliat es, en potencia i per a un cas de compromís, l'home en conserva. Quan l'exili dura un xic massa ~~l'home-conserva~~ l'home-conserva, oblidat en un racó del rebost, es deteriora-en aquest mon de mones tot té una fi- i es llençada a les escombreries o esdevé motiu de discòrdia en una discussió matrimonial de les que, passant pel dispensari, acaben al comissariat de policia. El mon es plè de tragedies.

A l'exili, naturalment, no es obligatori fumar la pipa-o la cigarreta o el puro-cosa molt profitosa per a l'economia de l'exiliat. Car, val a dir-ho, entre els exiliats no abunden els rics.

N'hi ha, pero, que, rics o pobres-els rics, com es logic, més que els pobres-fumen. I alguns en pipa, que es, més que el refugiats en si, el que ens interessa. La cigarreta i el puro, segons la meua manera de veure, no tenen interès ni a l'exili. L'elegia i l'imprecació de l'exili sols s'adiuen amb la pipa. El decorat de la cigarreta o el puro ha de ser forçosament frívol en l'una i, en l'altre, insolent: la terrassa del "Sporting" a Monte Carlo o la de "L'Hermitage" a La Baule o bé els salons d'un club londinenc l'entrada al qual es tan difícil com la del palau de Buckingham. La pipa, més senzilla i amb menys pretensions, vol un decorat senzill i sense pretensions: una llar de foc, un racó de bosc, ~~un racó de taverna~~ un racó de taverna, una platja deserta amb vent i amb cel gris de plom.

La pipa de l'exiliat es la pipa de l'enyorança i la revolta i el seu fum es el més trist o el més subversiu de tots. Quan l'enyorança del preterit esdevé esperança del futur el fum té una poética, una lírica blavor de Primera Comunió, de Jocs Florals, de cel dominical sense nuvols.

Quan l'esperit de revolta i subversió domina en l'exiliat, el fum de la pipa s'espesseix, s'enfosqueix, s'insurrecciona. Es un fum carregat amb bala ~~de~~ de malediccions i menaces.

Si don Miguel de Unamuno, ~~hagués fumat~~ exiliat a Hendaye, hagués fumat, la pipa hauria semblat un volcà en erupció.

Els bons senyors que es dediquen a les altes i benemèrites funcions d'exercir justícia-fiscals i jutges ~~improvisadament del Tribunal~~-son, ja no caldria ni dir-ho, senyors molt respectables. L'autor d'aquest llibre, que, gracies a Deu, els ha hagut de tractar sovint, ho pot assegurar.

L'autor d'aquest llibre sempre els ha vist fumar, quan es tractava de ~~jutges, fins~~ de jutges i fiscals fumadors, la cigarreta o el puro. Això es trist, pero lògic. Les funcions de jutge i fiscal exigeixen severitat, malfiança benefactora, afany de descobrir el delinquent per molt que ~~s'amagui~~ s'apiga dissimular, i descobrir el delicte per molt que s'amagui en els racons més insuspirats i misteriosos. Els jutges i els fiscals son uns senyors que pateixen molt per a que nosaltres no hagim de patir, tenen un estat nerviós digne de planyer i s'han de privar de molts plaers dels quals no ens hem de privar els altres ciutadans: llegir periodics humoristics, aplaudir la "cançó nova", fer politica els divendres-dia de dejuni-frequentar els teatres de revista, embadalir-se amb els films d'erotisme o de missatge, beure whisky amb cocacola en la barra d'un bar en companyia de senyores de la mànega ampla i la faldilla curta.

Els senyors administradors de justícia els està prohibit fumar en pipa. I això, aquest fet aparentment tan poc important, es veritablement llastimós. No oblidem, senyors, aquella frase que tothom coneix i tothom oblida; aquella frase cèlebre, filla del dubte i la prudencia: "Les ~~aparicions~~ aparences enganyen".

La feina ~~dels~~ dels jutges i fiscals: acusar i condemnar, es terrible. Jo, tan amic de la tranquil·litat i els bons aliments, no la voldria per rès del mon. Entre tre altres motius, perquè sols permet el fum de la cigarreta, que es el ye-ye del tabac, com el del puro n'es la insolencia més abominablement burgesa. Si els jutges i fiscals fumessin en pipa ja fora altra cosa, car si la cigarreta es el nerviosisme de la manca de temps, l'imperatiu de resoldre un fet qualsevol, una fotesa ~~mal~~ qualsevol-assassinat, robatori, estafada en petita o gran escala, estupre, corrupció de menors, etc, etc-~~també~~ també ho es el plany del "Deu nos en guard d'un ja està fet".

Amb la pipa rès d'això no passaria. La pipa, casolana, indulgent, conservadora per essencia i potencia, sempre amiga de ~~humanitat~~ resoldre-ho tot "a bones", ~~consultant~~ vol pau i repòs i aconsella sempre no fer rès impremeditadament i sense més ni més: emprendre un viatge més o menys turístic a la Costa Brava, casar-se, capar el gat, adquirir un aparell de televisió...

La pipa incita a no anar amb pressés i ens diu: Pensa-t'hi, medita-ho, consulta-ho amb el meu fum, que es com consultar-ho amb el coixi, ~~medita-ho~~, pesa-ho i torna-ho a pesar. I despres de pesar-ho, consultar-ho i meditar-ho no ho ~~falta~~ arguinte faci's, que es el millor que podràs fer.

¿Que una senyora, cansada de compartir el llit amb el marit vol compartir-lo amb l'amant metge? Deixa-la fer, que ja es convencerà que l'adulteri es una beneiteria i en el pecat trobarà la penitencia. ¿Que una altra, per gelosia, mata el marit, el fa a trocets i els envia delicadament a les amistats? Deixa-la fer, que això es una altra beneiteria perquè la pobra dona no pensa que a la curta o a la llarga el marit s'hauria cansat de les infidelitats i hauria retornat, penedit, al paradís del sant matrimoni. ¿Que uns senyors plens de bones intencions es reuneixen en societat anónima per a una gran empresa que despres resulta una gran estafada? Deixa'ls fer i pensa que tothom ha de viure i que tal dia farà un any.

Ah, si els jutges i fiscals fumessin en pipa! ue se'n estalviarien de preocupacions! ue felços i tranquils viurien!

No sé quina misteriosa relació deu existir entre el fumar en pipa i l'art de navegar, però el cert és que els novel·listes, els llibretistes de sàrquela i els dibuixants quan ens presenten un mariner ens el presenten sempre fumant en pipa.

A Catalunya, el dibuixant Baixeras, a més de la pipa a la boca, els hi posava un collar de barba molt decoratiu com el que d'un quant temps ençà es moda entre els joves, mariners i no mariners. Car es de suposar que no tots els joves barbutos es dediquen a la navegació. (Veureu: no es el mateix nedar a la platja i a la piscina per a lluir l'anatomia que embarcar-se i marejar-se a bord d'una manera que, per molts esforços que fessim, no podríem trobar apol·linia)

El bon dibuixant que fou Baixeras, obsessionat per la mania de donar caracter als seus mariners- mania que ara deu haver passat de moda entre els dibuixants, que quan ens pensem que han volgut pintar una guitarra resulta que han pintat el retrat d'un general soviètic-els vestia amb indumentaria de coristes de sàrquela: esclops, pantalons de vellut, camisa, faixa i barretina. Alguna vegada la barretina era substituïda per un barret més o menys impermeable, un xic tirat cap a la nuca i amb l'ala devantera aixecada damunt del front. De gec, ni parlar-ne. Es veu que es tractava de mariners d'estiu.

El més important, però, el més característic era el collar de barba. Indubtablement, als mariners que aquell temps feien l'aprenentatge i amb prou feines tenien pel moixí els capitans de barço els tenien amagats per a no fer quedar malament els pintors que es dedicaven a la marina.

I passà una cosa que ja Oscar Wilde havia observat amb molta agudesesa: que no es l'art el qui imita la naturalesa sino la naturalesa la que imita l'art. Els mariners de carn i ossos acabaren imitant als de paper que dibuixava Baixeras. Quan jo, que en aquell temps benaurat volia ser pintor, en veia algun que no ho feia així, pensava:

-Aquest mariner fa quedar el gremi malament.

Amb els cloquers, els cementiris rurals i els jardins de Granada i Aranjuez passà el mateix: acabaren essent com els pintaven Modest Urgell i Santiago Russinyol.

Quan al teatre hi "surten" mariners - les marines d'Apel·les Mestres, La barca nova, d'Ignasi Iglesias, La filla del mar, d'Angel Guimerà, l'inefable Marina de Camprodon, autor d'un bon sainet: La tetà gallinaire (I)-la pipa es obligatoria.

Això em fa suosar que per a ser mariner, a més de saber què son el pal major, i el de mitjana, l'orneig, el quader de bitàcora i la rosa dels vents es forçós saber fumar en pipa. I això em fa pensar que si en una sàrquela d'ambient mariner el públic protestava per l'actuació dels coristes, els coristes s'hi podrien tornar apedregant al públic a cops de pipa. D'aquesta manera l'endemà, en lloc de la monòtona crítica: "Ahir tingué lloc l'estrena de la sàrquela Jo te l'encendré, original dels populars autors A i B, amb música del mestre C..." llegiríem al diari, redactada pel periodista de la secció d'esports, la nota següent: "Ahir, al Teatre X, hi hagué una sensacional batalla de pipes. L'empresari del teatre, el senyor D, es declarà neutral. Malgrat no haver-hi hagut detinguts ni ferits greus, la batalla fou molt seriosa. El conegut ex-polític senyor S., que estava en una llotja de primer pis i no s'havia assabentat del què passava, cosa gens d'estranyar en un polític, preguntà si es tractava de fer la revolució. La victòria es decidí a favor dels coristes".

I el placid llegidor del diari comentaria:

-Bé han de guanyar alguna vegada, pobres coristes.

(I) I autor, en no recordo quin drama castellà, d'aquests dos versos dignes d'una Antologia de l'Absurd:

"Mi madre, aunque está impedida,
la pobre te quiere tanto.

La pipa del port.

La fet una gran tristor i una gran angoixa. Sobretot en els llavis marcits i clivellats d'un mariner vell, que, per vell-els anys l'han ancorat al port-sap que la gran aventura dels viatges i la vida dura pero joiosa d'a bord ha finit per sempre.

La familia, amb la qual sols ha viscut a intermitencies, el desconeix. A la llar, -la vertadera era la taverna del port o la llitera del barco-~~no hi va, humiliat~~ hi es una nosa i sols hi va, humiliat i adolorit, a les hores de menjar i dormir. Les altres les passa al port contemplant el mar, que fou d'ell i ara es dels altres, fumant, quan té tabac, i recordant el vi, la ginebra i la cervesa de les tavernes i les dones rebregades de les tavernes.

Els amics son morts. La vida pesa i no acaba de passar mai.

El mariner vell, desferra i parrac d'home que ja no té camí, contempla el mar que fou camí. I fuma. I l'airet jove, puixant, del mar llença el fum de la pipa terra endinç.

Que es com si llencés l'home, el pobre home vell i usat, a la tomba.

La pipa del pastor

Avui el pastor ja no interessa als poetes, als novel·listes ni als dramaturgs. L'existència literària, o com element literari, del pastor, avui, per als poetes, novel·listes i dramaturgs es tan fantàstica, tan mítica com la de les sirenes. I les sirenes ja no son moda. Les sirenes han passat a la Història. No ho dic en tò de plany ni de censura. ~~Ho dic simplement perquè es un fet que cal acceptar.~~ Els novel·listes, com que el del pastor es un personatge que ja no s'estila, ~~l'han llençat a la cistella dels papers i el seu lloc l'ocupen el pederasta, el voyou, no premerien pas a premerien vestits al banquer que, segons diuen, fan més bonic i estan més a l'orde del dia.~~ ~~tan més~~ que ja no es cotitza, l'han llençat a la cistella dels papers i el seu lloc ~~l'ocupen~~ a la novel·la l'ocupen el pederasta, el voyou pobre o ric, esparracat o ben vestit, i el banquer fraudulent que, segons diuen, fan més bonic i estan més a l'orde del dia. ~~Doncs~~

Del pastor, des de Teocrit a l'abat Delille, tan ensucrat, la majoria dels poetes n'havien fet un ésser idil·lic i convencional, un cromo embafador i cursilot. Angel Guimerà - al qual ara quatre carallots pedants i eixerreits creuen molt original menystenir-en el seu drama famós ens dona del pastor una versió de més relleu i més volum. Des del ~~seu~~ drama famós, el pastor català té un nom: Manelic. Això, donar un nom a la criatura de paper per a fer-ne humana criatura de carn i òssos té més importància del que sembla. Això es dir-se Shakespeare per a poder fer viure un Hamlet, una lady Macbeth, un Shylock; es dir-se Cervantes per a poder fer viure un Don Quixot; es dir-se Dickens per a poder fer viure un Pickwick; es dir-se Calderon per a poder fer viure un Pedro Crespo. I dir-se Guimerà per a poder fer viure un Manelic. La gent, sobretot la tarada d'escepticisme de cal drapaire, s'erra sovint en dir que "el nom no fa la cosa". El nom fa la cosa sempre que en qui dona el nom hi ha l'home i el poeta. Quan en la creació poètica no hi ha l'home no hi ha res. Penseu en Joan Maragall i en donareu ~~Maragall~~ la raó. Sols l'imbecil corcat per la rancúnia no ho creu així. Nou o vell, cal l'home, tan si es diu Guimerà, ~~Manel~~ Maragall o Prudenci Bertrana com si es diu Max Frisch, Peter Weis o William Goyen. Eer a poder dir, l'important es dir-se, privilegi que mai no assoliran els imbecils.

I dit tot això, d'innegable oportunitat i transcendència, el millor serà que retornem a la pipa del pastor.

Tenia observat feia temps que els de teatre no fumaven, tal vegada perquè en el teatre sols es permès fumar-en pipa, ja no cal dir-ho-als mariners. En la poesia els pastors tampoc no fumen, segurament perquè la poesia en té prou amb el fum propi, que es el més inodor i el més bell de tots els fums. No obstant, jo, que he freqüentat la companyia dels pastors, que he conviscut amb ells-com he conviscut amb tots els que viuen una vida apart de l'altra gent-els he vist gairebé sempre fumar en pipa. Mai no els he vist, en canvi, tocar el flabiol, reminiscència de la siringa de Pan bicorni, com asseguruen els poetes que mai no tingueren tracte amb pastors.

La pipa, el bastó i el gos son els tres companys ~~més~~ fidels del pastor. El ramat no compta. El ramat, malgrat que si no n'hi hagués no hi hauria pastor, no compta mai. En el drama de la muntanya el pastor es el protagonista i el ramat la comparsa.

Els pastors, que en començar la primavera, marxen amb els ramats a les altes cimes, es passen dies i setmanes sense veure ànima vivent, sense parlar amb ningú. Viuen en una cabana, amb el gos aclofat als peus. Si les nits son fredes, i en arribar el Setembre ho son més que ~~abans~~ a la terra baixa, encenen una gran foguera. Per a escalfar-se i, sobretot, per a fer més pintoresc el cromo. (El pastor intueix que no pot prescindir del pintoresc)

Cada quinze dies puja un moço de la masia, o l'amo si no té altra feina, amb provisions de boca. A vegades una àliga de vol lent i menaçador plana amb les ales esteses. El pastor i el gos saben que no passarà res, que tot plegat son ganes de presumir, pero es preparen per al combat possible.

El vent aspre, fort, tallant, escombra la cima i fa cantar els abets, arbres de molt prestigi en la poesia pastoril i bon xic orgullosos perquè Hans Andersen els ha fet figurar en els seus contes. Les nits de lluna, que als cims son més llunades

que enlloc, el paissatge sembla d'argent.

99 Cap-53 (40) II
Potser hi ha, a més del bosc, un llac: un llac de llegenda com el que contà i cantà mossen Jacint Verdaguer a Engolasters, per acabar d'arrodonir el decorat. Al llac no hi aniria malament una ondina, però l'última que restava se l'endugué ~~amb ell mateix~~ Jean Giraudoux a Paris, on morí d'enyorança.

No sé-veureu: hom no pot saver-ho tot-sí quan el bosc puja a tres mil metres, d'altitud hi ha rossinyols. No hi ~~aniria~~ desentonaria gens, al bosc on vaig a fer penitència amb els pastors, un rossinyol. El seu refilar accentuaria el misteriós encanteri del lloc, que els poetes de Jocs Florals-si encara hi ha Jocs Florals i poetes d'aquesta mena-aprofitarien per a posar-se jaqué i nomenar reina de la festa la filla d'un fabricant molt catalanista.

~~turn~~ El rossinyol, que Shakespeare, fent-li fer duo amb l'alosa, entronitzà en el nocturn famós, encara fa bonic en poesia. I els poetes de Jocs Florals sempre tenen un rossinyol a punt quan canten, en alexandrins o endecassilabs, el bosc i el riu. (Els ~~rossinyols i poetes~~ cims dels poetes son sempre solitaris; els boscos i els rius sempre misteriosos. Tan misteriosos que cap filisteu-mot que els romàntics alemanys de 1830 disparaven amb tanta ira contra l'infecte burgès enemic de la poesia-mai no gosarà anar-hi a cercar rovellons i fer-hi costellades)

A manca d'ondines i rossinyols, el pastor ~~té~~ té la pipa-val més això que res-una rústega pipa de bruc que el pastor fuma reposadament. En la pipa del pastor l'olor del tabac es barreja, com es d'obligació, amb la de l'espígol, el marduix, el fonoll, la farigola, el romaní; amb la dels pins que transpiren reïna. La del pastor, diríem, abusant un xic de l'imatge poética, tan generosa-o tan escéptica-que perdona totes llicències, té un sabor especial que no tenen les altres pipes: sabor de solitud, de nits palpitants d'estels, d'herbes que perfumen i guareixen, de veus d'aigua en llibertat.

Si el pastor perdia la pipa es suicidaria penjant-se d'un estel.

N'estic segur.

La pipa del vagabund

Repetim-ho una vegada més, no ens cansem de repetir-ho a tort i a dret per a que tothom ho sàpiga i no ho obliidi: la pipa més heterodoxa, la més subversiva, la més enemiga de la societat no es la de l'anarquista, dolç il·luminat que no creu en la política, en el diner, en la família i que per Nadal, que tampoc no hi creu, en lloc de matar un pollastre, com fa la gent de seny, mata un broquil. La pipa més insurrecta, subversiva i rebel es la del vagabund.

En el vagabund la gent entenimentada, burgesa i ~~resonant~~ sedentària hi veu l'enemic. El vagabund no té casa-què més voldria, pobric, que tenir-ne!- i ells, els entenimentats, sí; el vagabund no paga impostos ni cédula, i ells sí; el vagabund no es guanya el pa treballant-i qui diu el pa diu el bistec, les ostres i el tortell- i ells, sí; el vagabund no té esposa que vol anar ben vestida ni filles que volen ser modernes, i ell, sí.

El vagabund es, doncs- o no hi ha lògica en el nostre món, cada dia més destarotat-enemic de la Llei, del capital i de la família i es forçós, per instint de conservació, atiar contra ell les benefactores forces de l'Orde.

El vagabund, roda camins-tot el món es seu-que no coneix altra llar que les presons de poble, té alguna vegada un gos, irrespectuós i nòmada com ell i un garrot per a defensar-se dels gossos burgesos que ixen a lladrar-li al camí. Car els gossos que tenen enteniment i conducta sols lladren als que van mal vestits, als esparracats que no s'afaiten cada tres o quatre dies.

A més del gos, el vagabund té una pipa. Un vagabund sense pipa es incomprendible, inimaginable.

La pipa del vagabund traspunta com un bec entre la bròssa de la barba, car, malgrat ser enemics aferrissats de la tradició, tots els vagabunds que s'estimen i saben el què es fan, porten una gran barba, gairebé apostòlica. No ho fan per estética, es clar-per ells l'estética es una feblesa i una carallotada-sino per finalitats més utilitàries o sigui més serioses: per a que, quan ve l'hivern, la barba faci funcions de tapaboques.

Els vagabunds no són tan dolents i perillosos com suposem els que tenim ~~casament~~ casa, família i altres problemes difícils de resoldre. ~~Resignats~~ Indiferents a la seva pobre sort, aclaparats per la misèria, són tan infeliços que ni els ha vingut la pensada de sindicar-se-Sindicat dels que volen viure lliures i amb l'esquena dreta-per a poder exigir, ja sindicats i amb un president que com passa en terres d'Amèrica cobraria del Govern, millores de necessitat peremptoria.

La que no es resigna es la pipa, que li diu, indignada:
-Anem molt malament, anem cada dia pitjor. Jo, sense tabac. Tu, sense gairebé menjar o menjant per obra i gràcia de l'etzar, que es un fondista poc recomanable. Ets un infeliç, un parrac humà. Roba tot el que et vingui a la mà: una petaca, una gallina, una ampolla de vi. Roba, beneit, com fa tothom.

El vagabund, sortosament, desoeix els mals consells de la pipa.

Pero com que el vagabund dorm al bosc quan fa bò i a l'hivern, si pot, cerca una pal·liessa, la pipa, per a venjar al vagabund, cala foc al bosc i a la pal·liessa:

2 l. bl. La pipa del pobre) Lluís.

2 l. bl. D 40 sigui: la del captaire, de l'oficialment pobre que accepta la pobresa com tantes altres coses que no tenen remei, i no pas la del pobre que, per no tenir, no té ni el dret de dir-se pobre. Dir-se pobre, per a segons quí, sobretot per al que no n'ha estat sempre, es dolorosament difícil.

La pipa del captaire es, ja no cal dir-ho, una pipa que sembla ~~sembla~~ vella, adquirida als Encants, de rebuig, trobada a les escombreries o donada per una ànima caritativa amb uns pantalons esfilagarsats i unes sabates rebentades.

-Vol aquesta pipa, també?

(Què dius, imbècil que, per a ocultar la gasiveria amb la carota de la vivor, expliques als imbècils com tu que la caritat es un vici i els aconselles que no faci'n caritat? Perquè arrufes el nas per fugir del què no pots fugir: de la teva pudor? Perquè, excusa de mal pagador, parles de demagogia mitinesca i melodramàtica i de que dels pobres no se'n ha de parlar perquè es de mal gust? Calla i dona-pudicament, sense exhibicionisme farisaic, unes monedes, uns pantalons, unes sabates i una pipa en bon estat. I a la pipa afegeix-hi un paquet de tabac)

El captaire, si sap fer el "paperot" amb dignitat, acceptarà els parracs per a no vergonyir al donador, cercarà en el seu repertori de captaire uns mots i un somriure d'agraïment i dirà:

Deu li pagui la caritat.

A la pipa del captaire li passa amb freqüència el que també passava a les pipes dels artistes bohemis, fa molt temps retirats de la circulació: que no sempre tenen tabac. Jo n'he conegut una: la d'un captaire de Poitiers que s'assemblava molt, físicament, a Victor Hugo i demanava caritat a la porta d'una església. M'hi aturava sempre a parlar-hi uns moments i en anar-me'n li posava, amb unes monedes, un paquet de tabac a la ma.

Un dia em preguntà el captaire:

-Perquè ho feu això, senyor?

-Perquè jo, encara que no ho sembli, també sóc pobre i soc amic dels amics. (I)

Hi ha vegades que el captaire té la companyia d'un gos, preferible gairebé sempre a la de l'hone. I passa que el gos sent una gran antipatia envers la pipa: perquè el fum el fa estornudar i perquè vol ser sol a estimar l'amo pobre, que es amo malgrat demanar caritat "per l'amor de Deu".

La del captaire es la més bona, la més noble, la més abnegada de les pipes: la germana de la Caritat de les pipes.

Si el Poverello d'Assis, que es deia enamorat i trobador de Deu i era fill del ric marxant Pietro Bernardone, hagués fumat en pipa, segur que l'hauria donat, amb un grapat de tabac, a un pobre.

I el pobre, en morir, se'n hauria anat al cel embolcallat en el fum de la pipa del Sant que estimà les roses, els ocells i els pobres.

unes poques pipes més
per acabar el llibre) C.A. m

I

Aquell pobre minyó no tenia altre braser que el de la pipa. Cosa molt més afrosa a la ciutat-que segons diuen alguns optimistes es la civilització-on el fred es més agresiú, més aspre, més immisericorde que al camp. A la ciutat hi ha la policia urbana, que prohibeix dormir en un banc del passeig, a la porta d'una església o un teatre quan ha finit la funció, (I) llocs que el pobre no triaria si en trobés d'altres un xic més confortables. Al camp, quan les coses van molt malament i el pagès té por d'acollir el pobre a la cuina, sempre hi ha la possibilitat d'esmuntir-se en una pallissa o bé en un estable, de trobar una cova o bé una cabana, d'encendre una petita foguera per allargar-hi les mans balbes de fred.

Al camp el pobre es sent menys sol, més emparat, amb més dret de ser pobre que a ciutat.

Al pobre, si hom no es un bretol, l'hem d'estimar. Jo, que sempre ho he fet, així i no ho dic amb ganes de passar per sant-sé que m'arribi l'hora darrera, m'eixiran a rebre els meus pobres i em diran: Vina, que t'esperavem i et guardem lloc.

i jo, pobre com ells, sentiré el gran goig de no haver llençat la meua vida a la latrina de la gasiveria i l'indiferència.

Gracies a la pipa, aquell pobre minyó podia proporcionar-se una mica de caliu per a poder seguir arrossegant-se pels carrers. (Ell, pobric, deia sense ironia: "Donant fe de vida")

Una nit, pero, la més nevada i melodramática de totes les nits, li mancà tabac per a la pipa. L'endemà al matí el trobaren, arraulit com un ocellic, mort de fred.

Per a que podés anar-se'n un xic presentable a l'altre mon, la neu, en veure'l tan esparracat, tan miserable, li havia posat un magnífic vestit blanc.

II

Tenia el cap rodó i pelat com un genoll i una carona pàl·lida, xuclada i escarrancada. Duia unes grans ulleres rodones rera les quals els ulls miops semblaven dos peixets blaus, d'un blau cada dia més descolorit.

Era menut i caminava a saltirons, com els pardals, que son els ocells més pobres, més simpatics i menys presumits de tots. Tenia un aspecte dolç i feble d'ocell. D'ocell que quan vol cantar perquè creu infeliç-que la vida es bona, reb un cop de pedra. I en lloc d'indignar-se justifica el cop de pedra, pensant: -Es veu que no sé cantar.

Era dibuixant-bé calia ser una cosa o altra-i fumava en pipa. Una pipa que, per petita que fos, sempre semblava en ell massa grossa.

La pipa era el bec, el seu bec d'ocellic pobre que volia riure com els homes i no en sabia.

III

He vist militars a Espanya, a França, a Italia, a Bèlgica, a Alemanya, -n'he vist també a Holanda, pero no semblen tan militars com els altres-i mai, enlloc, n'he vist que fumessin en pipa.

No sé què ho deu fer.

IV

La pipa dels actors de cinema es una pipa mentidera, una pipa que no sap el paper, una pipa que sempre falla, com el diàleg dels drames que representen. Abominables drames cursilots de persecucions, en auto i adulteri.

(I) que a l'església, sortosament per al pobre, fineix més aviat que al teatre.

D'aquell critic pedant, agre i snob deien que era home "de mala bava", malaltia greu en tothom pero sobretot en el critic.

Fumava en pipa, cosa que sols s'hauria de permetre als homes de tarannà bonhomí i cordial. I, per agre i rancuniós, rosegava la pipa amb ira perquè no podia roseggar els autors que criticava,

La pipa del critic pedant i snob era, com ell, "de mala bava". La nicotina, complicada amb la dispepsia i la crítica literaria dona mals resultats.

Els autors, parlant de la crítica del pobre sapastre, deien:

-Es una ~~crítica que li put l'alè~~ crítica que li put l'alè.

Les veïnes, parlant de la senyora del critic, deien:

-Fa molta llástima. Es una mártira.

Tots, pero, acabaven rient.

Tots menys el critic, que ho tenia prohibit.